

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

ERIKA FELICIJAN

MENTOR: izredni profesor doktor Vlado MIHELJAK

**SPREMINJANJE ODNOSOV DRUŽINE DO MLADOSTNIKOV SKOZI
ZGODOVINO**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2004

KAZALO

1 UVOD	3
2 OPREDELITEV MLADINE / MLADOSTI	6
2.1 IDEOLOŠKA KONSTRUKCIJA MLADOSTI	11
2.2 ZGODOVINA DRUŽINE IN ODNOSOV ZNOTRAJ NJE	15
2.2.1 DRUŽINA V PREDINDUSTRIJSKI DRUŽBI	16
2.2.2 KMEČKA DRUŽINA	17
2.2.3 DRUŽINE PODEŽELSKIH DELAVCEV NA DOMU	17
2.2.4 ROKODELSKE DRUŽINE	18
2.2.5 MEŠČANSKA DRUŽINA	18
2.2.6 DRUŽINE INDUSTRIJSKIH MEZDNIH DELAVCEV	19
2.2.7 DRUŽINA IN MLADI V 18. IN 19. STOLETJU	20
2.2.8 DRUŽINE MEZDNIH DELAVCEV PO 1. SVETOVNI VOJNI.....	21
2.2.9 DRUŽINA OD LETA 1960 DO DANES	22
2.2.10 MLADINA PO 1. SVETOVNI VOJNI	23
2.3 SPREMINJANJE MLADOSTI V (POST)MODERNI DRUŽBI	25
3 LAT FAZA OZIROMA PODALJŠEVANJE MLADOSTI	29
3.1 MLADINA V SLOVENIJI.....	39
3.2 SLOVENSKA MLADINA V 90.IH	40
3.3 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI	47
4 DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V SLOVENIJI - TRENDI	49
4.1 POMEN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA	53
4.2 ZNAČILNOSTI POSTMODERNOSTI, POMEMBNE ZA DRUŽINSKO ŽIVLJENJE.....	56
5 BREZPOSELNOST IN MLADI	60
6 ZAKLJUČEK	63
7 PRILOGA 1 - VPRAŠALNIK	67
7.1 VPRAŠALNIK (za otroke).....	67
7.2 VPRAŠALNIK (za starše).....	72
8 LITERATURA	75

1 UVOD

"Oh, mladost! Njena moč, njeno zaupanje vase, njena domišljija! Zame ta ladja ni bila staro polomljeno korito, ki se potika po svetu in za plačilo prevaža kup premoga. Zame je bila prekrasna palača, preizkušnja, izpit življenja. Spominjam se je z zadovoljstvom, z vdanostjo in obžalovanjem. S tistim obžalovanjem, s katerim mislimo na umrlega prijatelja, ki smo ga neizmerno ljubili. Nikoli je ne bom pozabil!"

CONRAD: MLADOST

V svoji diplomski nalogi bom pisala o trendu, ki je v današnjem času vse pogostejši, to je o trendu »podaljševanja mladosti«. Zanimal me je tudi spreminjajoči se odnos družine do mladostnika skozi zgodovino in obratno, spreminjanje odnosa mladostnikov do družine.

Skozi diplomsko delo bom predstavila pojem mladine oziroma mladosti, ideološko konstrukcijo mladosti, na kratko bom preletela zgodovinski pregled družine ter odnosov znotraj nje, kakšen odnos je imela družina do otrok in mladostnikov skozi zgodovino ter kako se je razvijal in razvil odnos med starši in njihovimi otroci.

Nadaljevala bom z opredelitvijo pojma »podaljševanje mladosti« ter predstavila približno sliko mladine v Sloveniji. Nekaj besed bom posvetila tudi trendom družinskega življenja v Sloveniji ter problemu brezposelnosti.

Kot prilogo bom predstavila dva vprašalnika. Cilj moje raziskave je bil primerjava med generacijami (razlike med odraščanjem staršev in njihovih otrok). Vzorec respondentov ni bil naključen, anketiranci so bili mladostniki različnih starosti, ki še vedno živijo doma pri starših. Anketirala pa sem tudi njihove starše. Nekaj staršev ni želelo sodelovati, to pa ni bistveno vplivalo na analizo podatkov. S pomočjo teh podatkov bom lahko potrdila svoje hipoteze, saj se je izkazalo, da je glavni razlog, da večina mladih po 20. letu še vedno živi doma, njihova finančna nesposobnost, da bi zaživel samostojno življenje.

Raziskava je potrdila pomembnost starševske pomoči v času podaljšane mladosti. Zelo veliko starševsko pomoč mladi pričakujejo pri finančni stiski, pomoč pri reševanju stanovanjske

stiske, pomoč pri iskanju zaposlitve, pomoč pri varstvu otrok ter v psihični podpori, pomoč pri čustvenih težavah, in podobno.

V **LAT fazi** (obdobje living-apart-together oziroma življenje narazen in hkrati skupaj s starši) mladi živijo pri starših, to obdobje pa se podaljšuje sorazmerno s podaljševanjem časa šolanja. Tudi po končanem šolanju in ob zaposlitvi vedno več mladih še vedno ostaja doma, mnogi pa bivanje doma kombinirajo z občasnim bivanjem drugje (študentski dom, partnerji, ...). Za LAT fazo je značilno tudi to, da imajo mladi, ki se sicer že odselijo, še vedno tesne stike s starši – jih obiskujejo, ti pa jim kontinuirano nudijo storitve in usluge.

»**Podaljševanje mladosti**« pomeni podaljšano življenje mladih ljudi pri starših. Odhod iz gnezda, udobnega in varnega objema staršev, je za mlade pomemben dogodek v njihovem življenju. Pomeni trenutek njihove osamosvojitve in vstop v odraslost.

Raziskave in različna opažanja strokovnjakov kažejo, da Slovenci dokaj pozno vstopamo v obdobje odraslosti in se, podobno kot drugi v razvitem svetu, na prehodu v to obdobje srečujemo z nemalo težavami in zapleti. Na podlagi tega se vse bolj pojavlja trend postadolescence ali podaljšane mladosti, ki se zna potegniti še v trideseta leta.

Zdi se, da dandanes velik odstotek mladih, starih do 30 ali več let, odlaša odhod iz domačega okolja, ki jim nudi varnost, udobje, tudi finančno podporo. Z odhodom od doma mladi posameznik dobi priložnost, da razvije svojo osebnost oziroma identiteto, se finančno oziroma ekonomsko osamosvoji, pridobi večjo samostojnost ter pozitivno samospoštovanje.

Ob vsem tem pa se seveda pojavi vprašanje, zakaj vse več mladih po 20. letu še vedno živi pri starših. Kompleksnost današnje družbe zahteva od mladih podaljšano dobo izobraževanja, česar generacije pred nami niso poznale. Med slovensko mladino že od 90. let naprej hitro narašča število tistih, ki so se odločili prestopiti prag višješolskih in univerzitetnih programov. Sociologi menijo, da se bo ta trend nadaljeval tudi v prihodnosti, saj je v današnjem času ravno izobrazba najvišji statusni simbol, hkrati pa omogoča tudi večje priložnosti na trgu dela ter ekonomsko blaginjo. Verjetno k temu pripomorejo tudi drugi dejavniki, kot so finančna podpora, stanovanjska stiska, dobri odnosi s starši ter udobnost življenja doma. Vseeno pa kljub temu, da se večina mladih dobro razume s starši, vse raziskave, tako pri nas kot v tujini, kažejo, da bi mladi raje živeli sami ali s partnerjem, če bi le bili finančno sposobni za to.

Zakaj še vedno toliko mladih, tudi po 30. letu še vedno živi doma pri starših? Odgovor na to vprašanje sem skušala dobiti s pomočjo vprašalnika, ki je priložen v diplomski nalogi. Eden izmed možnih odgovorov na to vprašanje je razpoložljivost in dostopnost do cenejših najemnih stanovanj ter stanovanjskih posojil, saj mladi kot skupina nimajo dovolj visokih dohodkov.

Dvajseto stoletje je poleg vsega drugega, kar je prineslo človeštvu, tudi stoletje, v katerem se je oblikovala in odigrala pomembna vloga v družbenem razvoju mladine. V nobenem drugem času ni imela mlada generacija tako zanimive vloge, niti ni ustvarila toliko splošno pomembnih kulturnih in civilizacijskih sprememb, pa tudi v nobenem drugem obdobju ni pridobila toliko samozavesti ali kazala tolikšne pripravljenosti ter volje do družbenih sprememb, kot ravno v dvajsetem stoletju. Hkrati pa se zdi, da se ravno ob koncu dvajsetega stoletja končuje njena izpostavljena vloga, da se zmanjšuje njen delež v demografskem smislu in da se staplja z drugimi družbenimi in generacijskimi skupinami.

2 OPREDELITEV MLADINE / MLADOSTI

»Z mano delate kot z otrokom« – to je pritožba, ki jo najpogosteje slišimo od mladostnika v zgodnji in srednji adolescenci. Najstniki se borijo za to, da bi dobili več besede, starši bi radi obdržali nadzor nad njimi, in pri tem pogosto drug v drugem odkrivajo tisto najslabše.

Za starše pomeni biti odrasel biti odgovoren in živeti po določenih merilih oziroma predstavah, za najstnike pa pomeni biti neodvisen, imeti možnost živeti po svoji volji, sam izbirati svoje prijatelje, obleko in dejavnosti v prostem času, pa tudi to, da se ne uklanjaš slepo odredbam starejših, ampak se odločaš po svojem premisleku.

Nekdaj je bilo merilo, da je nekdo odrasel, ekonomska neodvisnost, kar se je zgodilo sorazmerno zgodaj po telesni zrelosti. Danes pa telesna zrelost še ne pomeni tudi popolne odraslosti, kajti osebni razvoj poteka na več poljih in ima vrsto psihosocialnih razsežnosti ter nalog.

Sodobno razvite družbe so prve družbe, ki dopuščajo delu svoje mladine fluidno in časovno neuskklajeno doseganje posameznih točk odraslosti, odlaganje ali zavračanje odraslosti in ne silijo vseh svojih članov v določene tvorce odraslosti. To je v skladu s splošno težnjo po neodvisnosti življenjskih potekov in težnjo po reflektivnem odnosu ljudi do lastnega življenjskega poteka (Beck, Giddens v Ule, 2000:11).

Mladi so poseben moment v procesu nenehnega presnavljanja in obnavljanja življenja. Mladi niso mladi kar tako, tako kot je kamen kamen in drevo drevo, temveč so mladi šele v svojem odnosu do odraslih: šele njihov odnos do odraslih jih opredeljuje kot mlade. Mlad je tisti, ki še ni odrasel, in odrasel je tisti, ki ni več mlad.

Mladost vtisne svoj pečat odraščajočemu posamezniku oziroma posameznici, ko jo le ta ovrednoti in sprejme. Če na primer nekdo doživlja in razume mladost kot dobo samih omejitev, potem bo vse svoje upe polagal v čim hitrejše slovo od mladosti. Pri tem pa bo zanemaril pozitivne izkušnje mladosti, kar bo zoževalo njegov osebni razvoj. Nasprotno pa bo posameznik, ki ima možnost, da doživlja in razume svojo mladost kot čas za pridobivanje raznolikih izkušenj, doživljal mladost kot avtonomno obdobje, ki ima svoj

pozitivni smisel samo v sebi in zato bo želel podaljševati to obdobje. Doživljanje mladosti se vgradi v osebnostno strukturo tudi tako, da posameznik tudi kot odrasel človek ravno s svojim spominskim in fantazijskim vračanjem v mladost črpa moč za svojo domišljijo ter kreativnost (Ule, 1996:76).

Pojma mladost in mladina sta medsebojno tesno povezana. V nekaterih jezikih imamo za oboje celo isti izraz (na primer angleško »youth«, nemško »Jugend«, francosko »jeunesse«), to pa kaže na to, da se mladino razume v prvi vrsti kot starostno opredeljeno družbeno skupino.

Dojemanje lastne mladosti in odnos do mladinskega statusa je danes za mlade oteženo tudi s tem, ker so se zamajala tradicionalna merila mladosti in prehoda iz mladosti v odraslost. Med tradicionalnimi merili za konec mladosti so poglavitni naslednji: starost, konec šolanja, zaposlitev, ekonomska neodvisnost, in podobno. Ta merila pa so danes vse bolj nejasna in medsebojno protislovna.

Pojma mladina in mladost predstavljata kompleksni družbeni, pojmovni, ideološki in simbolni konstrukciji, s katerima skuša družba opredeliti proces sprejemanja in prisvajanja obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah.

Za mladostniško obdobje so značilni različni prehodi:

- prehod od fluidne zavesti posameznika o sebi k zgrajeni podobi o sebi in svojem mestu,
- prehod od omejenega spektra socialnih vlog mladostnika k celotnim socialnim vlogam,
- prehod od ekonomske odvisnosti k ekonomski neodvisnosti,
- prehod od šolskih dejavnosti k svetu dela in zaposlitve,
- prehod od sprejemanja znanja k uporabi slednjega,
- prehod od pravno in politično nekompetentne osebe k politični polnoletnosti.

Mladost kot posebno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo je »odkrila« šele industrijska družba.

Pogosto je otrok še pri osemnajstih letih denarno odvisen od staršev in še vedno živi doma, bodisi zaradi pomanjkanja denarja ali pa zato, ker ne more dobiti ustreznega bivališča. Ob tem se morda šola oziroma izobražuje, opravlja pripravniško delo, ki je slabo plačano, ali pa se (kar je najbolj neprijetno) nemirno preseda, ker se ne more odločiti, kaj bi počel oziroma ker ne najde zaposlitve. Ta zadnja faza adolescence je lahko najtežja izmed vseh. Najstniki so že v marsikaterem – tudi v pravnem – pogledu odrasli, predvsem pa se za takšne imajo sami. Starši se morajo zdaj izkazati s prilagodljivostjo in uskladiti potrebe dveh različnih rodov odraslih ljudi, ki utegnejo živeti povsem različno, vendar so, morda proti svoji volji, prisiljeni živeti pod isto streho (Fenwick, Smith 1997).

Mladost je na eni strani določena z zaključkom otroštva, to je tesne in enostranske odvisnosti od staršev in vzgojiteljev, na drugi strani pa z nekaterimi storitvami, ki jih družba nalaga mlademu človeku in jih ta mora dokončati ali prekiniti, da lahko vstopi v »odraslost«. Medtem ko otrok ne more zavrnil odvisnosti od staršev in drugih vzgojnih institucij (šole), lahko mladostnik to odvisnost odkloni in se poskuša osamosvojiti.

Mladost je kljub delni neodvisnosti od staršev in vzgojiteljev omejena neodvisnost, ki vsebuje mnoge oblike identifikacije in ponotranjanja socialne moči in avtoritete kot otroke, le da se od mladih pričakuje, da bodo delovali bolj samostojno kot otroci. Zato je mladost pravzaprav nekakšno »podaljšano otroštvo« ali »socialno otroštvo«.

Pri pojmu mladost/mladina lahko razlikujemo več dimenzij, ki se medsebojno prepletajo:

- faza v življenjskem poteku posameznika,
- socialna skupina, ki jo označujejo določene oblike vedenja (v vsakdanjem življenju, politiki, kulturi,...),
- nepopolni socialni status (»nedoraslost«),
- starostna skupina ali zgodovinsko strukturirana generacijska enota,
- idealni vrednotni pojem: na primer mladostnost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti.

Starostna meja za vstop v mladost se pomika v zgodnejša leta otroškega življenja. Starostna meja za vstop v odraslost pa se pomika navzgor. Vse več mladih zaradi takšnih ali drugačnih razlogov (šolanje, brezposelnost) podaljšuje svojo mladost v pozna dvajseta leta. Posameznik,

ki »ustreza« definicijam mladostnika, je običajno postavljen v podrejen družbeni odnos nasproti tistim ljudem, ki si lastijo moč nad njimi (starši, vzgojitelji), ga poskušajo nadzirati, usmerjati, in tako dalje. Ta podrejenost izvira predvsem iz njegove ekonomske in socialne nesamostojnosti, ki ju lahko v sodobnih družbah preseže le z zaposlitvijo in uspehom v poklicu (Ule, 1996:11-50).

Ena od pomembnih značilnosti modernih družb je členitev življenjskega poteka na posamezne, med seboj ostro ločene, življenjske faze, oddelitev otroštva in mladosti od odraslosti in izjemno zanimanje za potek odraščanja otrok in mladostnikov. Antropološke raziskave so pokazale, da so vse družbe poznale razvojno obdobje »vstopanja v odraslost«, ki je določeno z biološkim dozorevanjem otrok, ki naj bi bilo tudi obdobje testiranja, preizkušanja in obrednega sprejemanja mladine med odrasle.

Šele moderna industrijska družba je uvedla posebne, državno nadzorovane, izobraževalne in vzgojne ustanove, ki so opravljale prenos znanja in delovnih spretnosti na generacije doraščajočih ljudi. Z razvojem industrijske družbe se je razširjalo in podaljševalo tudi šolanje in skupaj z njim tudi obdobje med otroštvom in odraslostjo.

Temeljna protislovja mladosti:

- nasprotje med vse večjim razponom možnosti za individualno usmerjanje in načrtovanje življenja in vse manjšo napovedljivostjo ter obvladljivostjo življenjskih poti,
- nasprotje med čedalje večjimi možnostmi za samostojno sprejemanje življenjskih odločitev v mladosti in čedalje večjo prisilo za odločanje in negativnimi posledicami izogibanja odločitvam,
- nasprotje med navideznim ukinjanjem klasičnih slojevskih in razrednih razlik v mladosti z navidezno enakimi možnostmi izobraževanja in povečanimi storilnostnimi pritiski ter konkurenco v boju za čim boljše socialno uvrščanje ter čim boljši družbeni status,
- nasprotje med neodvisnostjo in oblikovanjem življenja v neposrednem življenjskem okolju in globalizacijo možnosti in tveganj na makro ravni,
- nasprotje med večjo svobodo in avtonomijo in prav tako povečanim strahom pred avtonomijo in svobodo ter begom v izpraznjenost in samopozabo,

- nasprotje med tveganim izbiranjem »svoje poti« do odraslosti in vračanjem v tradicionalni, »vnaprej določeni«, tok odraščanja,
- nasprotje med legitimnostjo novih, bolj sproščenih in samosvojih oblik vedenja in med nemočjo in nezmožnostjo prenašanja konfliktov in nezadovoljstev,
- nasprotje med rahljanjem norm in kontrole nad mladostniki (mehkega nadzora) ter povečanjem (storilnostnih) pritiskov na osrednjih področjih dejavnosti (šola, zaposlitev), ki bolj kot kdaj koli doslej usodno posegajo v vsakdanje življenje mladostnikov in mladostnic (Ule, 2000:42).

Dejstvo je, da nobena od navidezno utemeljenih tradicionalnih opredelitev mladine ni povsem pravilna oziroma ustrezna, saj vse številčnejše razprave o mladini in mladih kažejo na precejšno zmedo v pojmi, hipotezah, pričakovanjih in presojah različnih pojavov med mladimi.

Prav tako so nepopolne in enostranske tudi opredelitve, ki poskušajo določiti obdobje mladosti z dejavnostmi, ki jih opravljajo mladi (šolanje) ali s psihofiziološkimi posebnostmi mladosti (duševnim in telesnim zorenjem in odraščanjem).

Sociološko opredeljevanje mladine in mladosti na osnovi raznih objektivnih kazalcev (šolanje, starost, zaposlitev, zakon, lastna družina, in podobno) je zato vse bolj nezanesljivo in formalno početje, ki nujno potrebuje bolj natančne analize in pristope.

Mladost predstavlja v modernih družbah domeno fantazem in projekcij v preteklo ali prihodnje življenje, ki pa so nujne zato, da mladi sploh prenesejo nasprotja in konflikte, ki jih povzroča uvrščanje v status polnopravnih članov teh družb. Prav to dejstvo dela mladost za silno občutljivo obdobje, za prostor konstrukcij socialnih vlog in statusov, predstav o smotrih življenja, vrednostnih ocen o dejanjih in dosežkih ljudi. Toda v mladost investirajo svoje fantazije in želje mladi in odrasli, saj tudi odrasli potrebujejo »spominjanje na mladost« zato, da si kot v neki kontrastni sliki utrdijo lastno odraslost. Upi, želje, predstave, strahovi, ki jih tako vsi investirajo v mladost, so torej vse kaj drugega kot gole iluzije. So primerno sredstvo in material, s katerim se gradi stvarnost človekovega življenja (Ule v Mihelj, 2002).

2.1 IDEOLOŠKA KONSTRUKCIJA MLADOSTI

Položaj socialnega otroštva mladih omogoča družbam, da se prenašanje prevladujočih družbenih ideologij, izkušenj in vrednot, življenjskih stilov in utrjenih navad ter legitimizacijskih in kontrolnih mehanizmov danega družbenega sistema gladko prenaša od starejših na mlajše generacije.

Poglavitnega nadzora nad mladostniki ne izvaja več družina, temveč različne vzgojne in izobraževalne institucije (šola, vojska, cerkev,...). Ta nadzor pa ne poteka prek neposredne kontrole in sankcioniranja dejavnosti kot na primer v družini, ampak v prvi vrsti prek ideoloških pritiskov k podrejanju reprezentantom države in oblasti. Poglavitni mehanizem, s katerim se doseže to podrejanje, je pedagoški odnos (Ule, 1996:11-50).

Spremembe, ki so se zgodile v razmerju moči med mladimi in odraslimi v drugi polovici dvajsetega stoletja:

- podaljševanje izobraževanja in vedno višja izobrazba, več možnosti za doseganje družbenih priznanj;
- višje družbeno vrednotenje mladosti in nižja vrednost odraslosti, ker je vedno manj tradicij in znanj, ki jih lahko in morajo starejše generacije predati mlajšim;
- manjša moč starševskih in drugih odraslih avtoritet;
- vse večje polje obratnih odvisnosti odraslih od mladih ter obratnih učnih procesov, kjer mladi učijo odrasle;
- psihosocialno in kulturno osamosvajanje mladih, oblikovanje lastnega sveta mladih, vrednot, ideologij;
- oblikovanje življenja in posebnih življenjskih slogov ter praks mladih.

Te spremembe so okrepile moč mlade generacije v primerjavi z odraslimi ter postavile pod vprašaj doslej nevprašljiv ekonomski, kulturni, politični in vzgojni monopol odraslih (Ule, 2000:22-23).

Poglavitne ustanove, ki proizvajajo ideološko konstrukcijo mladine so: šola ter pedagoški odnos v njej, javni govor o mladini, znanstveni pogovor ter mladinska kultura in subkultura.

Eno najpomembnejših skupnih generacijskih izkustev mladih vseh slojev sodobnih družb je **šolanje**. Le to je proces, ki ga izvajajo posebne šolske institucije, ki so običajno podrejene državi ali močnim privatnim ustanovam.

Antropologi pojasnjujejo, da se v vsaki družbi pojavljajo oblike življenjskih prehodov iz določene faze v drugo s pomočjo različnih obrednih sprejemanj mladine med odrasle. Včasih sta bila to v našem kulturnem okolju birma ter služenje vojaškega roka, danes pa se členitev prehoda med obdobjem mladosti in odraslosti označuje z izobraževalnim sistemom, z maturo in diplomo. To je neke vrste prehod, ki označuje pot naprej, hkrati pa je nekakšna točka za ovrednotenje dosedanjih korakov in novih odločitev za prihodnost.

Šola ni enako uspešna pri šolarjih različnih socialnih slojev, kajti zdi se, da najmočneje deluje na šolarje iz srednjih slojev. Usmerjena je predvsem k interesom in življenjskim stilom srednjega razreda in zanje pomeni institucijo socialnega napredovanja. Ravno zaradi tega se šolarji iz srednjih slojev tudi najlažje prilagodijo šolskemu sistemu in vidijo v šoli orodje svojega socialnega in delovnega napredovanja. Šolarjem iz nižjih socialnih slojev pa šola velikokrat pomeni le obveznost in ne priložnost za osebno in socialno napredovanje, temu pa velikokrat sledi razvoj strategije bega ter izogibanja šoli.

V mladosti se intenzivno dograjujejo kognitivne, emocionalne in motivacijske strukture, ki mlademu človeku omogočajo avtonomno nastopanje v družbi. Cilj tega razvoja je tudi pridobivanje nove, usklajene samopodobe oziroma identitete posameznika, ki naj bi bila podlaga za osebno biografsko kontinuiteto kot tudi za posameznikovo družbeno angažiranje navzven. Pri tem mora posameznik obračunati s ponotranjenimi oblikami prisile in moči, ki si jih je prisvojil že v otroštvu.

Prizadevanja mladega človeka za osebno avtonomijo se v modernih teorijah največkrat obravnavajo kot »kriza identitete« v mladosti. Te teorije skušajo s pojmom krize identitete zajeti sečišče individualnosti in družbenosti v človeku. Kriza identitete in razrešitev le te naj bi bila odločilna za formiranje identitete in ravno zaradi tega naj bi bilo obdobje mladosti v moderni družbi ključno v življenjskem poteku.

Erikson, eden izmed vodilnih teoretikov razvoja identitete, pravi: *»V mladosti se seka življenjska zgodovina posameznika s celotno zgodovino (vsakokratne družbe); tu se*

posamezniki potrjujejo v svojih identitetah in se družba obnavlja v svojem življenjskem stilu» (Ule, 1996:11-50).

Zanimivo je, da so si rezultati raziskav mladine v Sloveniji v zadnjih desetih letih tako podobni. Kažejo konstantno težnjo po mladocentrični orientaciji dijakov in študentov. Torej mladost za dijake in študente ni zgolj prehodni življenjski stil, temveč nov, pomožni trajni življenjski stil.

V osemdesetih je bila težnja k »podaljševanju mladosti« še nekoliko bolj izrazita kot desetletje kasneje, posebno malo je bilo tedaj mladih, ki bi želeli čimprej odrasti. Ti podatki kažejo, da je težnja k postadolescentnim mladinskim stilom v devetdesetih nekoliko zrastle (glej tabelo 2.1.1).

Tabela 2.1.1: *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi hoteli čim prej odrasti, drugi bi hoteli čim dlje ostati mladi. Kako se ti počutiš?*

	MLADI	'85	MLADI '93	MLADI '95
	študenti	dijaki	dijaki	študenti
Počutim se enak odraslim.	20,6	13,7	9,7	14,7
Počutim se drugačen, vendar želim čimprej odrasti.	0,9	6,8	10,6	3,9
Počutim se drugačen in želim ostati tak še nekaj časa.	33,9	49,6	45,3	49,9
Počutim se drugačen in želim ostati tak čim dalj časa.	44,3	29,9	25,3	28,7

Vir: Ule 1988; Ule, Miheljak 1995; Ule in drugi 1996

Mladost ni več niti predhodnica niti ni nasprotje odraslosti, temveč sta obe postali različni biografski dimenziji, ki sta vse bolj odvisni od samodefinicije posameznika, ne pa od utrjenih družbenih konvencij in definicij.

Mladina ni homogena družbena kategorija, še manj skupina, ki bi se soočala z družbo. Mladi niso več nosilci potencialno karizmatičnih lastnosti, pristnih vrednot in zgodovinske inovacije. Mladina tudi ni več zainteresirana za globalne spopade z obstoječo družbo, čeprav jo kritizira. Vzporedno z družbeno dekonstrukcijo mladine izginja generacijski spor med mladimi in odraslimi, ki je od poznih petdesetih let dalje homogeniziral mlade generacije. Zmanjšuje se odločilna vloga vrstniških skupin in mladinskih kultur v oblikovanju identitete v odraščanju (Ule, 2000).

Kaj so torej pomembni kriteriji odraščanja za mladino v Sloveniji? S pomočjo *Shell študije* (uporabljajo jo znane nemške študije mladine), ki temelji na tem, da respondentje določijo, kdaj po njihovem mnenju dosežejo posamezne pomembne dogodke in izkušnje na prehodu iz mladosti v odraslost, so v raziskavi Mladina 93 preučili te kriterije (glej tabelo 2.1.2).

Rezultati so pokazali, da se biografske fiksne tičke zbirajo nekako v tri skupine. V prvo skupino sodijo dogodki in izkušnje, ki označujejo osebno avtonomijo nasproti staršem in odraslim, torej odmik od otroštva. Ti se zvrstijo od 14. do 16 leta (kajenje cigaret, odločanje o svojem videzu in izgledu, odhod v disco, poskusiti droge, prva ljubezen). V drugo skupino sodijo dogodki in izkušnje, ki označujejo prvo oblikovanje samostojnih življenjskih odločitev in se zvrstijo od 17. do 20. leta (prva seksualne izkušnje, odhajanje in prihajanje domov, kadar želiš, prevzemanje delovnih dolžnosti v družini, zaključek šolanja, zaslužiti denar za svoje preživetje). V zadnjo, tretjo, skupino pa sodijo dogodki in izkušnje, ki označujejo dejanski prehod v odraslost in se zvrstijo v pozni mladosti po 20. letu (zaposlitev, živeti skupaj s partnerjem/ko, poročiti se, prvič postati oče/mati).

Tabela 2.1.2: *Koliko si bil/a star/a, ko so se dogodile omenjene situacije, oziroma koliko misliš, da boš star/a, ko se bodo?*

	povprečna starost
odhajati in prihajati domov, kadar želiš	17,08
odseliti se od staršev	21,89
prve seksualne izkušnje	17,04
zaslužiti denar za lastno preživljanje	20,78
zaključiti šolanje	20,82
prvič kaditi cigarete	15,05
sam/a odločati o svojem izgledu	14,70
prevzeti delovne dolžnosti v družini	18,30
biti sposoben/a sam/a si kuhati	15,47
prvič iti v disco	14,74
prvič poskusiti drogo	16,26
prvič se zaljubiti	14,41
prvič se zaposliti	20,90
poročiti se	24,66
s partnerjem/partnerko skupaj živeti	23,05
prvič postati oče/mati	25,32

Vir: Raziskava Mladina 93

Kriza identitete je v adolescenci bistveno pomembna prav zato, ker pomeni prehod posameznika iz sveta otroštva, ki je zaznamovano z »organsko« identiteto, s predkonvencionalno moralno (moralo enostavnih zapovedi in prepovedi) v svet odraslih. V tem prehodu mora posameznik najprej obvladati identiteto vlog in konvencionalno moralno (moralo običajnosti in pravil), nato pa doseže identiteto jaza, ki je mogoča le ob sprejetju postkonvencionalne etične drže.

Temeljni problem razreševanja krize identitete v mladosti je uskladitev ter uravnoteženje ponotranjenih pričakovanj in stališč drugih do posameznikov (socialna identiteta) in biografske kontinuitete oziroma osebne identitete posameznika. Vzpostavitev identitetnega ravnotežja je osnova identitetne politike, ki si jo mora prisvojiti mlad človek, če želi doseči osebno integriteto ter socialno potrditev.

2.2 ZGODOVINA DRUŽINE IN ODNOSOV ZNOTRAJ NJE

Družina je sistem z nekim notranjim dogajanjem, ki je ves čas v obojestranskem stiku z vsem, kar se godi v njegovem okolju, in zatorej razmišljanje o njej ni preprosto. Družina je namreč preveč usodno odvisna od socialnih in ekonomskih zakonitosti, ki jih je mogoče razumeti brez večjih osebnih ali celo čustvenih opredelitev. Hkrati pa družino označujejo notranji odnosi, ki v vsakomur zbudajo njegova lastna, skrajno intimna podoživljanja.

V zgodovini človeštva je imela družina različne vloge, bila je različna po sestavi in pomenu, kar so določale temeljne življenjske razmere, socialni, gospodarski, politični in kulturni dejavniki.

Karakteristike družine:

- Je skupnost dveh partnerjev nasprotnega spola in njunih otrok oziroma posvojenih otrok.
- Je skupnost, ki zagotavlja emocionalno in intelektualno povezanost svojih članov ter vzpodbuja njihovo rast in razvoj.
- Je prostor, kjer se razvija osebnost otroka.

Družina ni le vmesni člen med družbo in posameznikom, ni le pasiven posrednik norm in vrednot, ki veljajo v neki širši kulturi. Ena izmed pomembnih **vlog družine** je, da prek medosebnega, emocionalnega in vzgojnega dogajanja pripravlja otroka na dejavno vključevanje v širši socialni in kulturni prostor.

Funkcije družine:

- *biološko – reproduktivna funkcija* (družina omogoča in ohranja razvoj vrste homo sapiens),
- *ekonomska funkcija*,
- *zaščitniška funkcija* (družina svojim članom zagotavlja zaščito, pomoč in varnost),
- *čustvena funkcija* (družina danes temelji na medosebni privlačnosti in ljubezni),
- *vzgojno izobraževalna funkcija* (družina otroku daje družbeno priznane vzorce vedenja, duhovne vrednote, in podobno),
- *socializacijska funkcija* (v procesu socializacije mora otrok izdelati in osvojiti svoje predstave o svetu, načinu mišljenja, čustvovanja, o vrednotah, in podobno).

Družina je najbolj občutljivo okolje, v katerem se najprej pokažejo znamenja otrokovega pospešenega duševnega dozorevanja. V družinskem krogu ta znamenja tudi najprej opazijo, jih po svoje ocenjujejo, razumejo ali ne razumejo ter se nanje odzivajo. Prav od tega odziva pa je mladostnikov nadaljnji osebnostni in čustveni razvoj bistveno odvisen. Družina je tudi vezni člen med mladostnikom in družbo ter širšim okoljem. Preko nje družba prenaša na mladostnika norme, vedenjske vzorce in vrednotni sistem, veljaven za kulturo določenega časa. Družina lahko rahlja ali krepi pritiske, izvirajoče iz družbe in tako tudi posredno vpliva na razvoj mladostnikove osebnosti (Žmuc – Tomori, 1983).

2.2.1 DRUŽINA V PREDINDUSTRIJSKI DRUŽBI

Za družine v predindustrijski družbi je bilo značilno, da so se otroci že zelo zgodaj ločili od svojih staršev oziroma od svojih družin in odšli živeti v druga gospodinjstva. Mladi so morali ostati v podrejenem položaju, dokler niso s poroko ali dedovanjem dosegli statusa družinskega poglavarja. Fantje so se poročali pri 27 ali 28 letih, njihove žene pa so bile 3 ali 4 leta mlajše. V predindustrijski družbi so se puberteta in z njo povezane fiziološke spremembe pojavile kasneje in bolj postopoma, obdobje odraščanja je bilo izjemno razvlečeno in odlgotrajno (Gillis, 1999:13-17).

2.2.2 KMEČKA DRUŽINA

Otroci kmetov so bili v očeh svojih staršev v okviru kmečkega gospodarstva obravnavani predvsem kot delovna sila in bodoči dediči. Kmečko otroštvo je bilo v 18. stoletju antiteza modernega otroštva v industrializiranih družbah. Kmečki starši so imeli zelo malo časa, svojemu otroku se niso posvečali na način, ki bi ga danes opisali kot »otroku pravičen« način. Vzgoja otrok je potekala kot integralni sestavni del vseh delovnih in življenjskih procesov znotraj gospodinjstva. Kmečka družina še ni bila osredotočena na naloge reprodukcije, še posebej pa ne na naloge socializacije (Sieder, 1998:9-65).

2.2.3 DRUŽINE PODEŽELSKIH DELAVCEV NA DOMU

Te družine pomenijo prehodno obliko med družinami kmetov in rokodelcev ter družinami mezdno odvisnih delavcev industrijskega veka. Prevladovala je domača obrt, izdelava blaga je potekala v hišah in stanovanjih delavcev na domu. Značilna pa je bila tudi udeležba otrok pri delu.

V večini družin delavcev na domu sta moški in ženska skupaj živela in delala. Neporočeni delavci so le redko imeli lastno gospodinjstvo. Delavci na domu niso bili vezani na predajo kmetije ali na formalni zaključek šolanja oziroma na pridobitev mojstrskega naziva v kakem rokodelstvu. Starost, ob kateri so se poročali delavci na domu, je bila pogosto nižja kot pa starost, ob kateri so stopali v zakon kmetje in rokodelci iste pokrajine. Nižjo starost ob poroki je mogoče pojasniti s tem, da so življenjske razmere v rodovnih družinah, ki so večinoma zadušile spolno življenje mladih članov, zbudile v njih željo po čimprejšnji poroki in ustanovitvi lastnega gospodinjstva. Zgodnje poroke so povzročile tudi naraščanje števila otrok, ki pa so na žalost velikokrat umirali zaradi pomanjkljive prehrane in nege

Otroci delavcev na domu so pogosto ostali v domači hiši vse do sklenitve zakona ali celo dlje. Kot delovna sila so mladoletni in odrasli otroci bistveno prispevali k družinskemu dohodku (Sieder, 1998:67-92).

2.2.4 ROKODELSKE DRUŽINE

Tudi za te družine je značilna tesna prepletenost načina gospodarjenja in družinskega življenja. Ločitev »privatnega gospodinjenja« in gospodarskega obrata še ni bila do konca izvedena.

Rokodelstvo je bilo v splošnem oblika proizvodnje, ki je terjala na čelu gospodinjske skupnosti zakonski par. Mož in žena sta pogosto ločeno opravljala kmetijsko in rokodelsko delo. Zaradi povezanosti obrtniške samostojnosti in sposobnosti za ženitev so se rokodelski mojstri večinoma poročali šele po 25. letu življenja, dekleta pa so se v povprečju možila kaki dve leti prej.

Sinovi rokodelske družine so pogosto zgodaj zapustili rodno hišo, da bi šli kot vajenci v uk h kakemu tujemu mojstru in bili deležni primarne poklicne socializacije. Hčerke pa so večinoma dlje časa ostajale doma, saj niso imele možnosti za kako poklicno izobraževanje. Tako so bile prisiljene ostati doma pri starših, dokler se jim ni ponudila priložnost za njihovem stanu čim bolj primerno poroko.

Cehi so vztrajali pri zakonitem rojstvu svojih članov, uravnavali pa so tudi spolno obnašanje. Zakonolom in predzakonska nosečnost sta lahko potegnili za seboj izgubo »častitljivega imena«, vseeno pa strogost ukrepov ne izključuje, da ni spolno življenje rokodelcev poznalo tudi svobodnosti (Sieder, 1998:97-115).

2.2.5 MEŠČANSKA DRUŽINA

Meščanstvo je pojmovalo svoje družinsko življenje kot nekaj »nepolitičnega« in je terjalo individualizacijo osebe. Ločitev poklicnega in družinskega življenja, »javnosti« in »zasebnosti«, je povzročila izoblikovanje notranjega prostora družine, ki naj bi bil izpolnjen s sentimentalizacijo odnosov. Posledica tega je bila nova opredelitev spolno značilnih vlog moškega in ženske kakor tudi pedagogizacija odnosa do otrok in s tem razvoj novega tipa meščanskega otroštva.

Samoumevna povezava med gospodarskim razumom in izbiro partnerja se je skrhalo, romantične ljubezni še vedno ni bilo, »prisotna« je bila razumna ljubezen. Spolnost in erotika sta postali sestavni del meščanskega modela poroke iz ljubezni, spolna privlačnost ni služila

več le erotičnemu zapeljevanju moških zunaj zakona, ampak je postala gibalno ljubezni. Tako ljubezen prvokrat postane temeljni pogoj zakona.

Moški so se poročali šele po dopolnjenem 30. letu življenja, ženske pa so se poročale povprečno deset let prej. Spremembe so bile očitne tudi pri odnosu do otrok. Otrok je prvokrat veljal za »vzgojljivo« bitje. Vzgoja otrok je bila le deloma in predvsem v prvih letih v rokah staršev, v mnogih meščanskih družinah so otroke poučevali domači učitelji. Meščanski otroci se praviloma niso smeli igrati s svojimi vrstniki iz nižjih slojev, prav tako praviloma niso smeli na ceste in trge (Sieder, 1998:119-133).

2.2.6 DRUŽINE INDUSTRIJSKIH MEZDNIH DELAVCEV

Mezdno delo in družinsko življenje sta bila krajevno ločena. V obdobju dinamične industrializacije in največje mobilnosti naj bi se tekstilni delavci močneje kot kdaj koli prej oprli na družinske in sorodstvene vezi. Industrializacijo tekstilne proizvodnje je spremljalo sožitje staršev s poročenimi otroki in družin s sorodniki. Obstajale so močne čustvene vezi med družinskimi člani in sorodniki. Nastajale so kompleksne družinske oblike, v vsakem desetem gospodinjstvu so starši živeli skupaj s poročenimi otroki (trogeneracijske družine).

Rudarske družine so, poleg rudarskega dela, svoje potrebe po hrani zadovoljevale tudi z maloagrarnim gospodarstvom, zato so bile manj izpostavljene gospodarskim krizam. Ena izmed posledic tega je bila, da so se rudarji poročali že prej in so imeli več otrok kot druge skupine delavcev. Zaradi naraščanja povprečne življenjske dobe in na dom vezanega načina življenja so pogosto živeli v trogeneracijskih družinah. V povprečju so se rudarji poročali med 23. in 27. letom življenja.

Za družine tovarniških delavcev so bili značilni številni otroci, ki pa so odraščali tako rekoč brez vsake vzgoje in nadzora ter družini tuje osebe, kot so bili »prenočevalci« in »podnajemniki«. Za mnoge družine je bilo oddajanje v podnajem neizogibno tako dolgo, dokler jim ni dohodek dela zmožnih otrok omogočil, da se mu odrečejo. Od višine mezde družinskega očeta je bilo v splošnem odvisno, ali je morala biti zaposlena tudi žena ali ne. Kot sem že omenila, je bila za otroke tovarniških delavcev značilna pomanjkljiva vzgoja, saj so zaposlene matere pogosto zanemarjale majhne otroke. Nanje so pazili bodisi starejši bratje in sestre, bodisi so jih zaupali v varstvo starim staršem, sorodnikom ter sosedom oziroma so jih

dali na čuvanje v posebne ustanove ali k negovalkam. Starejši otroci so velik del časa preživeli na cesti, vendar pa so bili nenehno zaposleni z iskanjem hrane in z različnimi deli. Dekleta so že zgodaj zaposlili pri gospodinjskih opravilih in pri čuvanju mlajših otrok.

Kvalificirani delavci so se pogosto poročali šele pri tridesetih letih, povprečna starost nekvalificiranih delavcev ob poroki pa je bila 24 let. Na splošno so se delavci in delavke v povprečju poročali približno 3 leta prej kot pripadniki drugih poklicnih skupin. Zakonske partnerje so pretežno izbirali iz lastnega socialnega okolja.

Mladim parom se je zaradi pomanjkanja sredstev le postopoma uspevalo osvoboditi gmotne in socialne odvisnosti od staršev, pogosto moški in ženska sprva nista mogla živeti skupaj, temveč sta morala še naprej stanovati pri starših, dokler se nista po letih varčevanja vselila v skupno najemno stanovanje (Sieder, 1998:139-201).

2.2.7 DRUŽINA IN MLADI V 18. IN 19. STOLETJU

Družina in individualni življenjski cikel sta v obdobju med 1770 in 1870 šla skozi korenite spremembe, pomemben dejavnik pa je bila strma rast prebivalstva. Industrializacija je spodbujala družine, da so svoje otroke čim dlje časa obdržale doma, zaradi dohodka, ki so ga prinašali družini. Tovarniško zaposlovanje je ustvarilo tudi trogeneracijska gospodinjstva, ki so bila tako socialno kot tudi gospodarsko zaželena.

Otroci so odhajali od doma tik predno so si ustvarili svoje družine, za izobraženo mladino pa je bilo odlaganje odrasle identitete na kasnejši čas nujno za samoohranitev. Zgornja meja za poroko v srednjem razredu je bila za moške v intelektualnih poklicih 29,9 let (Acton v Gillis, 1999).

Dekleta srednjega sloja so do poroke ostala doma, strogo nadzorovana od staršev, dokler niso prišla v varstvo nove družine. Fantje so uživali večjo avtonomijo, vseeno pa so njihove kariere skrbno nadzorovali starši (Gillis, 1999).

2.2.8 DRUŽINE MEZDNIH DELAVCEV PO 1. SVETOVNI VOJNI

V letih med prvo svetovno vojno in takoj po njej so bile družine od mezde odvisnega prebivalstva izpostavljene ogromnim obremenitvam. Zareza vojne je strukturno pospešila izločitev družini tujih oseb iz gospodinjstev. Najemnine so bile zaradi inflacije razvrednotene, vse več podnajemnikov in »prenočevalcev« je dobilo odpoved, saj glavni najemodajalci njihovega prispevka k stanovanjski najemnini niso več potrebovali. To je bila podlaga za nadaljnjo privatizacijo družin in za razvoj družinskega vzdušja, ki je bilo bližje meščanskemu družinskemu modelu. Naraščajoči delež sstanujočih sorodnikov, ki so bili zaradi stanovanjske stiske prisiljeni poiskati zavetje pri sorodnikih, pa je obenem upočasnil težnjo po majhni družini.

Visoka stopnja nezaposlenosti in praksa državne podpore za nezaposlene sta prav tako prispevala k pogostejšemu skupnemu bivanju odraslih otrok in staršev. Po izločitvi družini tujih oseb iz gospodinjstev delavcev je bila tako nadaljnji intimizaciji delavske družine postavljena meja s tesnim sožitjem staršev in otrok, kajti videti je, kot da bi njihova prisilna bližina, ki so jo narekemale dane stanovanjske razmere, vodila k ohranjanju strogo hierarhičnih odnosov med spoloma ter med samimi generacijami.

Cilju modernizacije družinskega življenja je služil drugi steber državne in občinske družinske politike: *socialno skrbstvo* in znotraj njega vzpostavitev novih sistemov skrbstva. Družine niso pojmovali toliko kot celoto in družbeni sistem, temveč predvsem glede na otroke in mladoletnike, kot predmet skrbniške intervencije in družbenega nadzora. Kjer je kazalo, da družine ne morejo jamčiti za primerne »vzgojne razmere«, so začasno ali trajnejše nadomestilo zanje poiskali v ustanovah zaprtega skrbstva (otroških in mladinskih domovih).

Delež brezposelnih, ki so dobivali podporo, je upadal. Pri iskanju kratkoročnih priložnostnih del je igrala znatno vlogo družbena mreža sorodnikov in znancev. S trajanjem brezposelnosti se je zaostrovalo gmotno in duševno stanje družin. Celo v izjemnih razmerah dolgotrajne brezposelnosti je ostala tradicionalna delitev nalog med moškimi in ženskami v družinah nespremenjena. Brezposelni možje so svojim ženam v gospodinjstvu le redko pomagali. Posedali so naokrog ali se potikali po vasi in trpeli zaradi rastočega občutka nesmiselnosti. Nasprotno pa se ženske nad pomanjkanjem dela niso mogle pritoževati (gospodinjska opravila, varovanje otrok, krpanje oblačil, delo na njivah,...).

Večina študij o sociologiji družine iz petdesetih let beleži, da je med vsemi sloji prišlo do določene oslabitve prevladujočega položaja očeta (zaradi dolgega vojnega ujetništva, invalidnosti, politične obremenitve, in podobno). Gerhard Baumert je menil, da v zahodnonemški družbi moški v družini sicer slej ko prej prevladuje (kot tudi na drugih področjih družbe), da pa je opaziti tudi že drugi tip družine z »enakovrednostjo« partnerjev in pa vzorec družine z »bolj ali manj izrazito prevlado žene«; »avtoritarno patriarhalno« družino je nadomestila »zmerno patriarhalna« družina (Sieder, 1998:203-231).

2.2.9 DRUŽINA OD LETA 1960 DO DANES

Vedno več žensk je ocenjevalo omejitve na vlogo gospodinje in matere kot enolično ter, na področju socialnih stikov, osiromašeno. Osrednji motiv za zaposlitev je bil osebni motiv. Vedno več žensk je izražalo namero, da si z zaposlitvijo zagotovijo lasten zaslužek in relativno neodvisnost od zakonca.

Tradicionalne »spolno določene vloge« in model »meščanske družine« so se v poznih šestdesetih letih znašli v vse hujšem navzkrižnem ognju psihološko in sociološko osveščene kritike. Žensko gibanje je terjalo enakopravnost spolov ter zahtevalo njeno uresničitev v okviru demokratizacije »zasebnih« področij življenja. Dostopnost srednjega in višjega izobraževanja za dekleta je pospešila razmislek in razpravo o položaju žensk v družbi in družini.

Vse raziskave iz zadnjih let so pokazale, da razširjenost tradicionalnih stereotipov o vlogah sovpada z družbenim slojem in z ravniyo izobrazbe: v nižjih slojih se pogosteje in trdneje oklepajo tradicionalnih načinov obnašanja kot v srednjih in višjih slojih.

Kakovost odnosov znotraj družine je nenazadnje odločilno odvisna tudi od velikosti in kakovosti razpoložljivega stanovanja. Pomanjkanje stanovanjskega prostora med nižjimi sloji je povzročalo možnosti konfliktov, napetosti ter nasilja v družini.

Za vse bolj urbane življenjske razmere je bilo značilno, da so se začele krhati družbene vezi med generacijami in sorodniki, rečemo lahko, da se je začela izgubljati »funkcija družine«.

V sedemdesetih letih je upadalo število razširjenih družin, vedno bolj pa je prevladovala težnja k majhni ali »zakonski« družini.

Dolgoročni trend upadanja rojstev ni bil izraz kulturne »dekadence«, niti ni pomenil zatona narodov. Bil je le zapoznala reakcija ljudi na industrijsko revolucijo. »Padec rojstev« je prav tako povzročil družbeni zlom in visoke vojne izgube. Upadanje rojstev pa je spremljalo tudi vse večje število razvez (Sieder, 1998:233-266).

2.2.10 MLADINA PO 1. SVETOVNI VOJNI

Adolescenco je »odkril« srednji sloj. Starševska mnenja o otrocih so se spremenila, saj so z vsakim otrokom ravnali vse bolj brez predsodkov, ne glede na spol.

Vzoren adolescent je predstavljal vse, kar je čisto in stabilno, mladi delinkvent pa je poosebljal vse, česar se je bilo treba bati ter zaničevati, v veliki večini so le ti izhajali iz delavskega razreda.

Eden od znakov večje svobode adolescentov je bila ukinitve nadzora nad dekleti in do 60-ih se je kazala značilna tendenca zaupanja staršev vrstniški skupini. Za svoje sinove in hčere so zahtevali manj odrasle kontrole (Goode v Gills, 1999).

Konec 60-ih in v začetku 70-ih let so svet pretresla študentska gibanja. Vzroki so bili kombinacija objektivnih in subjektivnih dejavnikov: nebrzdana ekonomska rast, porast tehnologije, spremembe v socializaciji mladih zaradi podaljševanja šolanja, in podobno. Mladi so tako ostajali dlje socialno-ekonomsko odvisni, vseeno pa bolj izobraženi in delovno usposobljeni.

Po letih študentskih gibanj so sledila navidezno mirna in pasivna leta mladine. Mladi niso več kazali zanimanja za velika politična dogajanja, tudi niso bili pripravljeni na organizirano in kolektivno reagiranje.

Po drugi svetovni vojni se je razširilo in podaljšalo obvezno šolanje, mladim iz vseh družbenih slojev se je izboljšal življenjski standard, pridobili so tudi več prostega časa (Ule, 1999).

Z naraščanjem nezaposlenosti so postajali prehodi v odraslost vse bolj kompleksne; več mladih se je odločalo za nadaljevanje šolanja in tudi več se jih je ob koncu šolanja soočalo z obdobjem iskanja zaposlitve. Obdobje med koncem šolanja in vstopom v zaposlitev je postajalo običajen vzorec življenja mladih ljudi v zahodni Evropi v sedemdesetih letih.

Odraščanje je izgubljalo svoje trdne referenčne točke, »označevalci odraslosti« so postajali ohlapnejši, prehodi manj definirani in bolj podvrženi silnicam zunaj dosega mladih ljudi. Metafora, ki označuje spremembe v poteku odraščanja v tem obdobju, je metafora **dolgega mostu**, podaljšane poti med otroštvom, adolescenco in odraslostjo.

V osemdesetih letih je metaforo dolgega mostu zamenjala **metafora trajektorija** (poti, ki jo določa serija zunanjih silnic). Podobno kot v matematičnem modelu trajektorije, kjer kot in hitrost projekcije določata gibanje in cilj krivulje, sta na področju mladinskih študij pripadnost družbenemu razredu in kulturni kapital določala gibanje mladih v družbenem prostoru (**Bourdieu, 1990 v Renner, 2000**). V obdobju upadanja različnih poti odraščanja so bili videti strukturni elementi (strukture prisile), kot so razred, spol, nacionalnost, šolski sistem in razmere na trgu delovne sile, bistveno vplivnejši od individualnih sposobnosti, značilnosti in delovanja.

Pod vplivom *teorij refleksivnosti in poststrukturalizma* je v devetdesetih nastala nova metafora dogajanj v odraščanju, in sicer **metafora plovbe** (navigacije). Mladi so tu videti kot osamljeni mornarji, ki so vrženi v »razburkane vode negotovosti«, v katerih se na svojih bolj ali manj opremljenih plovilih pogajajo o možnostih svojega življenjskega toka. V tem modelu so možnosti socialne integracije in uspešnosti mladih videti odvisne od individualnih sposobnosti. V takih okoliščinah se morajo mladi naučiti kalkulativne življenjske drže ter hitrih presoj o odprtih možnostih in tveganjih (Renner, 2000:91-118).

Študije o preteklosti družinskega življenja v Evropi so pokazale:

- družinsko življenje nekoč ni bilo nič bolj stabilno in statično, ljudje so v preteklosti podobno kot v sedanjosti živeli v številnih in različnih oblikah družin;
- povprečna velikost družin v Evropi v obdobju od 16. stoletja dalje je bila podobna sedanji;
- število samskih ljudi in število reorganiziranih družin v obdobju med 16. in 19.stoletjem je bilo zelo visoko; v enakem obdobju je bilo povprečno trajanje zakonske zveze polovico krajše od sedanjega;
- nikakršne zgodovinske evidence ni, da je bilo temnih plati družinskega življenja, kot so zanemarjanje, nasilje, spolne zlorabe, alkohol, v preteklosti manj kot danes (Renner, 2000:104).

2.3 SPREMINJANJE MLADOSTI V (POST)MODERNI DRUŽBI

Adolescenca¹ je najobširnejša doba človekovega razvoja in naravno je, da jo delimo v več razdobij.

Kronološka razdelitev :

1. *adolescenca* ..... 11./12. – 20./23. leta starosti
2. *predadolescenca, predpuberteta* ..... 11./13. – 13./14. leta starosti
3. *zgodnja adolescenca, puberteta* ..... 13./14. – 17./18. leta starosti
4. *pozna adolescenca, doba mladeništv*a ..... 17./18. – 20./23. leta starosti

Adolescenco lahko mnogo lažje določimo glede na njen začetek kot glede na njen konec, ki pravzaprav ne ustreza nobenemu točno določenemu letu. Trajanje adolescence je močno odvisno od družbene in kulturne razvitosti ter razčlenjenosti, zlasti od dolžine procesa osamosvajanja, od narave, namena in roka učne dobe oziroma od celotne osebnostne zrelosti. Adolescenca je vsekakor *doba velikega, pomembnega osebnostnega urejanja in preurejanja*.

Do sociološke obravnave mladosti je prišlo šele na začetku 20. stoletja. Sam koncept mladosti kot posebnega življenjskega obdobja je razvil znani psiholog S. Hall v študiji z naslovom *Adolescenca* (1904).

Tako Rousseau, kot za njim, na začetku 20. stoletja, ameriški psiholog S. Hall, oče znanstvenega preučevanja adolescence, sta adolescenco označevala predvsem kot seksualno prebujenje, oba sta namreč govorila o »drugem rojstvu«, tedaj o popolnem prelomu in preobratu.

Mladost v socialnem smislu se je ločila od pubertete v psihofizičnem smislu. Puberteta in njeni konflikti se pomikajo v otroštvo, mladosti pa pripadajo novi, posebni konflikti v zvezi z reprodukcijo, sprejemanjem in refleksijo družbenega sistema tolmačenj, ki jih poskuša odrasla družba utelesiti v novih generacijah. Tem konfliktom so zlasti izpostavljeni mladi, ki se dlje časa šolajo in so intenzivno povezani s posebno mladinsko potrošnjo. V mlajša leta (otročstvo) se pomikajo naslednje dejavnosti: premagovanje raznih tabujev (predvsem seksualnih

---

¹ izraz prihaja od latinskega glagola *adolēscere* – dorasti, dozoreti

omejitev), dostop do »odraslih« oblik potrošnje in zabave. V starejša leta pa se pomikajo: konec šolanja, trajna zaposlitev, snovanje družine, ekonomska neodvisnost...

Za **tradicionalno meščansko pojmovanje mladosti** je značilno, da so bile tako časovno kot vsebinsko medsebojno usklajene vse ključne zahteve oziroma potrebne kvalifikacije za doseganje odraslosti (konec šolanja, zaposlitev, snovanje družine, ekonomska neodvisnost, pravna in politična izenačitev z odraslimi). Mlad človek je moral v relativno kratkem času in v pravem zaporedju doseči vse te kvalifikacije. Vendar pa so spremembe v strukturi in izkoriščanju prostega časa, ki je poglobljena domena mladih, podaljševanje šolanja, sprememba norm in vrednot od šestdesetih let dalje, večje možnosti za ekonomsko neodvisnost mladih brez trajne zaposlitve, resno načele tradicionalno pojmovanje mladosti in tradicionalni potek odraščanja.

Ločimo 4 tipe mladosti :

- (1) *klasična mladost* (šolajoča se mladina do dvajsetega leta);
- (2) *skrajšana mladost* (zaposleni mladi);
- (3) *vsiljena mladost* (nezaposleni mladi);
- (4) *podaljšana mladost* – postadolescenca (značilna predvsem za študente).

Glavna značilnost nove generacije je, da svobodo razume kot samoumevno: svobodno izbiro življenjskega sloga, izbiro šolanja in poklica, izbiro prijateljskih in partnerskih zvez ter odnosov, svobodo od prisile tradicionalnih spolnih vlog, svobodo od seksualne vzdržnosti in podobno (Ule, 2000:72).

Klasična mladost ali adolescenca se umešča v obdobje po obveznem šolanju in zajema predvsem vajeniško in dijaško mladino med 15. in 19. letom starosti. Za klasično obdobje mladosti je bilo značilno, da je prehod v odraslost sinhron, kar pomeni, da mladostniki vse kriterije za vstop v odraslost dosežejo istočasno.

V drugi polovici dvajsetega stoletja pa so se v prehodu iz klasične mladosti v odraslost zgodile bistvene spremembe. Podaljševanje izobraževanja oziroma šolanja za vse več mladih je povzročilo, da le ti po zaključku adolescence ne vstopajo v odraslost, saj se je med klasično mladost (adolescenco) in odraslost »vrnilo« še eno formalno obdobje, imenovano postmladost ali postadolescenca.

Sodobne družbe potrebujejo vse več časa za to, da usposobijo nove generacije za produktivno vključitev v družbo, to pa lahko razložimo s povečanimi potrebami po izobraženi in kvalitetni delovni sili ter z bolj zapletenimi psihološkimi nalogami, ki jim mora posameznik rešiti, preden v polni meri prevzame vse produkcijske in reprodukcijske socialne vloge.

Skrajšana mladost je mladost mladih delavcev in kmetov. Predčasno oziroma zgodaj se zaposlijo, so torej ekonomsko neodvisni, vseeno pa jih odrasli obravnavajo kot manj izkušene in manj usposobljene. Velikokrat so deležni podcenjevanj ter pritiskov. Ekonomska neodvisnost pa jim omogoča možnosti za hitro doseganje drugih izrazov odraslosti (ustvarjanje družine, urejanje osnovnih življenjskih vprašanj).

K **vsiljeni mladosti** se štejejo nezaposleni mladi. Njihova mladost je sicer daljša od mladosti dijakov in mladih delavcev, nimajo pa ekonomske in sociokulturne samostojnosti. Svojo mladost doživljajo kot izgubo ter stalno odlaganje odraslosti, ekonomske in sociokulturne neodvisnosti ter samostojnosti.

Postadolescenca ali **podaljšana mladost** pa je posebna oblika mladosti, ki nastopi po zaključku klasične mladosti in zajema prvo polovico dvajsetih let (20 – 24 let). Gre za obliko mladosti, ki se je po svetu in pri nas množično pojavila v povojnem obdobju. Zanja je značilno predvsem podaljšano šolanje in s tem odmikanje vstopa v poklic (pozna dvajseta in celo trideseta leta). Omogočil jo je »boom« šolanja mladih na višjih in visokih šolah. V postadolescenci posamezniku ne gre več za to, da bi izražal svoje socialne vloge in usklajeval osebne interese in socialne vloge v okviru svoje identitete jaza, temveč »testira« družbo okrog sebe in preverja, koliko socialne vloge, ki mu jih ponuja obstoječa družba, in razne možnosti za samouvrščanje v odraslo družbo, sploh ustrezajo njegovim predstavam o sebi in družbi.

Predstava o odraščanju kot kontinuiranem in naravnem procesu je nemara ustrezala tradicionalnim družbam in začetkom modernih družb, kjer so bili mladi v družinah in šolah predvsem objekt nadzora in vzgoje. Ne ustreza pa sodobnim razvitim družbam, kjer mladi že zgodaj začnejo s psihosocialnim osamosvajanjem in doživljajo pot v odraslost kot nekakšen proces pogajanja o lastni identiteti in identiteti družbe.

Analitiki v zadnjem desetletju mladosti pripisujejo še dodatno fazo mladosti, ki naj bi nastala zaradi spremenjenih ekonomskih pogojev in oteženih vstopov v svet dela. To je tako

imenovana **mlajša odraslost**. Mlajša odraslost je značilna za mlade med **25. in 29. letom**. Je začetek novega življenjskega obdobja in označuje čas, ko posamezniki vstopijo v izbran življenjski tok in poskušajo najti svoje mesto v zunanjem svetu. V tem obdobju je zmožnost pridobivanja in uporabljanja znanja največja. V to skupino uvrščamo ljudi te starosti, ki ne opravljajo tipičnih dejavnosti odraslih, kot so zaposlitev, lastna družina, rojevanje otrok, in podobno, ker se še šolajo, ker so nezaposleni ali ker želijo čim dlje časa »ohraniti« mladostniški življenjski stil in obveznosti odraslosti prelagajo na kasnejša leta.

Tako vse več mladih po zaključku šolanja nima možnosti za zaposlitev, s tem pa si ne ustvari možnosti še za druge dejavnosti, značilne za to obdobje (na primer ustvarjanje družine in rojevanje otrok). Nekateri mladi pa se sami prostovoljno odpovedo tem dejavnostim, ker poskušajo čim dlje časa ostati mladi. Tako se mladost lahko podaljšuje zaradi podaljševanja študija v pozna dvajseta oziroma trideseta leta in je čas za pomembne odločitve in življenjsko načrtovanje.

»**Mladi odrasli**« imajo značilnosti pasivne generacije, ki se najbolje počuti v varnem krogu zasebnosti in svojih izvornih družin, ljubi predvsem mir, manj pa aktivno in vznemirljivo življenje, je v manjši meri pripravljena na izzive in tveganja javnega življenja in tudi ne kaže želje po družbenem uveljavljanju (Ule, 2000).

Modernizacija, v Sloveniji okrepljena z dodatnimi sunki prehodnih sprememb, vpliva na mlade ljudi skozi temeljne institucije, ki so jim »podvrženi« v vsakdanjem življenju, skozi družinsko oziroma zasebno okolje, šolo in prosti čas. Modernizacija od mladih zahteva sposobnosti hitrega prilagajanja na spremenljive razmere, a ne učinkuje na vsakega mladega človeka na enak način. Čeprav bo gotovo veliko mladih ljudi našlo lastno pot v odraslo življenje, se zdi, da modernizacijska dogajanja sodobnosti krepijo dve kontrastni skupini mladih: **zmagovalce** in **poražence**. Zmagovalci imajo družbene ter osebne vire, s katerimi izkoriščajo priložnosti, ki jih ponuja modernizacija. Mladi ljudje, ki se ne zmorejo prilagajati modernizacijskim zahtevam, ker so osebno in družbeno nanje manj ali sploh nepripravljeni, tvegajo vstop v kategorijo poražencev. Oboji, tako zmagovalci na eni kot tudi poraženci na drugi strani, imajo svojo usodo le delno v lastnih rokah, toda zmagovalci vedo, kaj z njo početi in kako jo usmerjati, da bodo od tega imeli korist (Rener, 2000:93-94).

3 LAT FAZA OZIROMA PODALJŠEVANJE MLADOSTI

»HOTEL MAMA« do tridesetih

Eden od učinkov kulturne revolucije iz poznih šestdesetih, ki je zajela predvsem študentsko populacijo, je bil na ravni zasebnega življenja v tem, da so študenti doseganje avtonomije povezovali z odhodom od doma. Četrto stoletje kasneje je slika videti obrnjena. Vse več mladih, predvsem študentov, svojo podaljšano mladost živi pri starših, kar je zelo opazno tudi v Sloveniji.

Raziskave o družinskem statusu mladih ugotavljajo strukturno spreminjanje tranzicije iz mladosti v formiranje lastne družine, ki se najbolj izraža v t.i. LAT-fazi (living apart together), v kateri mladi živijo s starši hkrati skupaj in narazen (Rener, Švab 1998). Gre za obdobje, ki ga označuje t.i. *fenomen podaljšane mladosti*, v katerem si mladi vse kasneje ustvarjajo lastno družino (kar se izraža npr. v spremembah rodnostnega vedenja (nižanje stopenj rodnosti, prelaganje odločitve za starševstvo itd.), vedno daljši dobi študija itd.).

LAT faza² je torej nekakšno vmesno obdobje med družinsko odvisnostjo in neodvisnostjo mladih. Mladi so v tem času ekonomsko odvisni od staršev, a hkrati socialno neodvisni. Za to je več razlogov. Objektivni razlogi so povezani s težavami pri doseganju ekonomske neodvisnosti, z brezposelnostjo, stanovanjskim problemom in podaljšanim obdobjem študija. Vendar so pomembni tudi subjektivni razlogi, na primer udobno in cenovno ugodnejše življenje pri starših, razumevanje med starši in otroki ter materialna in čustvena varnost ob hkratni visoki stopnji avtonomije. V večini primerov je družinsko življenje mladih kombinacija objektivnih in subjektivnih dejavnikov. LAT faza ne pomeni vedno idealen način življenja, kar velja tako za starše kot za otroke. V Sloveniji gre verjetno za to, da so starši in njihovi otroci preprosto ujeti v takšen način življenja, ki pa je bolj sprejemljiv za mlade kot pa za njihove starše (Rener 1996). Na to domnevo napeljujejo tudi rezultati o mladih v Sloveniji iz leta 1995 (Mladina '95): večina mladih ne želijo živeti s svojimi starši, ampak s svojim partnerjem v svojem stanovanju (86,2%), a so hkrati prepričani, da bodo po vsej verjetnosti živeli s svojimi ali partnerjevimi starši (38,9%) (Rener, Švab 1998, 69).

---

² LAT = living apart together

Ena od pomembnih značilnosti LAT faze pa je vsestranska starševska pomoč mladim. Ta se ne omejuje zgolj na stanovanjsko oskrbo. Starševsko pomoč delimo na instrumentalno in emotivno. Starši pogosto mobilizirajo številne formalne in neformalne resurse, da bi pomagali svojim otrokom, ko jih le-ti potrebujejo.

Osebe, ki živijo v LAT fazi, naj bi že bile »odrasle« osebe, ki že imajo zgrajeno celostno podobo o sebi in svojem mestu v družbi, vedo, kaj hočejo od življenja, se zavedajo svojih socialnih vlog in so sposobne drugim posredovati svoje znanje. Te osebe naj bi bile tudi že ekonomsko, socialno, statusno, kulturno in moralno neodvisne, vendar pa proces osamosvajanja in pridobivanja neodvisnosti ni tako enostaven in preprost, saj prav tako doživljajo različne stresne situacije, kot so brezposelnost, pomanjkanje financ, stigmatizacija, nerazumevanje s strani družbe ter stanovanjska stiska.. Takrat pa se otroci še bolj opirajo na lastno družino.

LAT faza je težavno prijeto s statističnimi merskimi instrumenti, ker lahko pomeni številne življenjske aranžmaje:

- živeti doma v času podaljšanega šolanja (19-28 let);
- živeti doma tudi po zaključku šolanja in nastopu zaposlitve;
- živeti doma z občasnim življenjem drugje;
- živeti drugje z obiskovanjem staršev in uporabo njihovih uslug in storitev (Rener, 1996:139).

LAT faze je kombinacija **socialne odvisnosti** in neodvisnosti oziroma razmerje med njima. Kaj je torej posebnost podaljšane mladosti v postmodernosti? Zdi se, da prav mešanica različnih dejavnikov, ki ustvarjajo individualno specifične kontekste. Mladi, ki živijo doma, so danes socialno neodvisni, kar pomeni relativno svobodo pri odločanju in urejanju svojega življenja oziroma visoko stopnjo osebne avtonomije. Prejšnje generacije mladih so bile ekonomsko odvisne zato, ker je to pogojevala njihova socialna odvisnost od staršev in ne obratno.

Mladi se danes poročajo kasneje, kajti starostna meja se ob poroki zvišuje. To pa je sigurno eden od kazalcev, ki kažejo na to, da mladi dlje časa živijo pri starših. Iz tega sledi, da se mladi kasneje odločajo za ustvarjanje svoje družine.

Da bi kar najbolje natančno ugotovila, kakšno je stanje današnje mladine, sem se odločila za izvedbo empirične raziskave med mladimi, ki še vedno živijo doma pri starših. V vzorec je bilo vključenih 42 študentov oziroma dijakov ter njihovi starši (9 staršev ni želelo sodelovati). S to primerjavo sem skušala ugotoviti, če obstajajo razlike med generacijami oziroma zanimalo me je predvsem, kdaj so se osamosvojili starši anketiranih in kdaj njihovi otroci. Vprašalnik za otroke je bil sestavljen iz 17-ih vprašanj, zajemala so demografske podatke, izobrazbo, status, stanovanjski status, mesečni dohodek, odnos s starši, in podobno (glej vprašalnik 7.1). Vprašalnik za starše je bil malo krajši (10 vprašanj) (glej vprašalnik 7.2).

Delovne hipoteze

Skozi raziskavo sem poleg izhodiščnih predpostavk, predstavljenih v uvodu, oblikovala še delovne hipoteze, katere sem poskušala preveriti predvsem v empiričnem delu naloge:

1. Skozi zgodovino so se spremenili odnosi med starši in otroki. Za današnji čas je značilna emocionalizacija odnosov med njimi, v življenju mladih se povečuje pomen staršev, tako na čustveni kot tudi na instrumentalni ravni. Odnos med starši in otroki nekoč je temeljil na avtoriteti, v očeh staršev so bili otroci obravnavani predvsem kot delovna sila.
2. Včasih so se otroci že zelo zgodaj ločili od svojih staršev oziroma od svojih družin ter odšli živeti v druga gospodinjstva. Za današnji čas pa je značilno, da otroci živijo pri svojih starših tudi do tridesetega leta starosti (v nekaterih primerih tudi dlje).
3. Domnevam, da je glavni razlog za podaljševanje življenja doma vedno daljše izobraževanje, relativno visoki stroški študija (visoke najemnine ob dejstvu, da je v študentskih domovih vse težje dobiti sobo, nizke štipendije, in podobno), finančna nesposobnost današnje mladine ter tudi neprimerna stanovanjska ureditev.

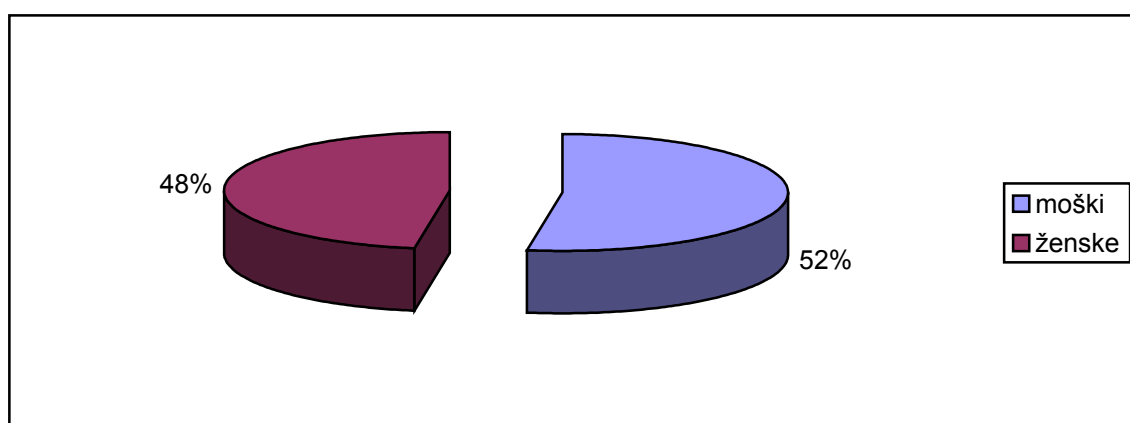
Kot sem že omenila v uvodu, je bil cilj moje raziskave ugotoviti, koliko mladine (tudi do poznih 20-ih let) še vedno živi doma pri starših in seveda zakaj je to vse bolj pogost trend. Rezultati so pokazali, da nihče od staršev, pri isti starosti, kot so sedaj njihovi otroci, ni več živel doma, ampak skupaj s partnerjem ali v lastnem / najemnem stanovanju, v hiši, in podobno.

Predstavitev in interpretacija rezultatov

Na začetku vprašalnikov sem želela dobiti osnovne demografske podatke o respondentih. (spol, starost).

Na anketo je odgovarjalo 52% moških in 48% žensk. Preden sem razdelila vprašalnike med anketirance, sem bila sama pri sebi prepričana, da bodo rezultati pokazali, da pri starših še vedno živi več moških kot pa žensk. »Mamini sinovi«, podobno kot kažejo raziskave v Španiji, Italiji, Grčiji in na Portugalskem. Vendar so bila moja predvidevanja napačna. Po odgovorih sodeč ne morem več trditi, da je več »maminih sinov«, ki živijo doma in za njih še vedno »skrbijo« mame, kajti skoraj isto število mladenk še vedno živi doma (glej graf 3.2).

Graf 3.2: SPOL

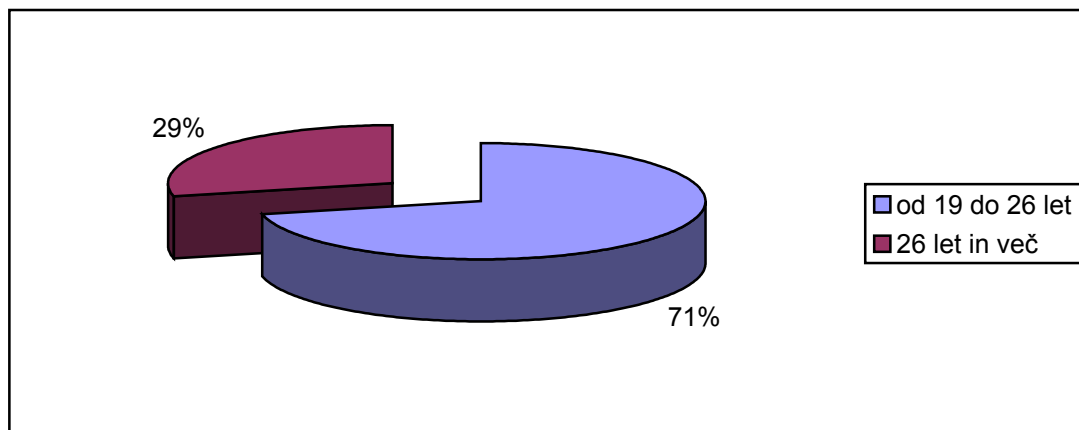
Današnji mladostniki relativno pozno zapuščajo svojo družino in se preselijo na svoje. Najstarejši respondent, ki je odgovarjal na anketo je rojen leta 1972. To je razvidno tudi iz grafa 3.1. Iz njega lahko razberemo, da je največ respondentov starih od 19 do 26 let (71%), naslednja skupina pa so respondenti stari 26 let in več (29%).

Razloge lahko iščemo v tem, da mladi najprej končajo šolo in šele nato ustvarijo družino, imajo otroke, vedno več mladih se tudi odloča za študij na šesti in sedmi stopnji, splošni materialni standard jim prej predstavlja oviro kot pa možnost za »preselitev na svoje«, starši pa jih lahko nudijo podporo v finančnem, storitvenem in emocionalnem smislu.

Mladi se osamosvojijo takrat, ko končajo šolanje ali pa delajo toliko časa, da privarčujejo dovolj denarja za samostojno življenje.

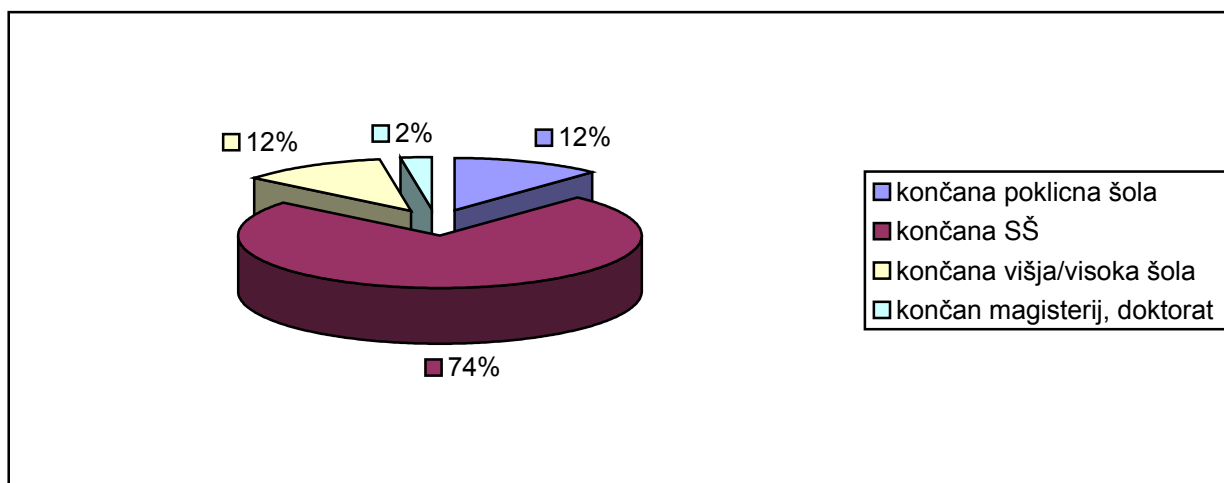
Graf 3.1: STAROST

Da je izobrazba zelo pomemben dejavnik v današnjem času, sem ugotovila tudi s pomočjo rezultatov raziskave. Največ respondentov ima končano srednjo šolo (74%), s končano poklicno šolo in s končano višjo ali visoko šolo jih je enak odstotek (12%), končan magisterij oziroma končan doktorat pa je imela samo ena oseba (glej graf 3.3).

To potrjuje tudi dejstvo, da današnja mladina živi v zavesti, da izobrazba pomeni »višji socialni status« in da je dobra izobrazba pogoj za nadaljnje življenje.

Graf 3.3 : IZOBRAZBA

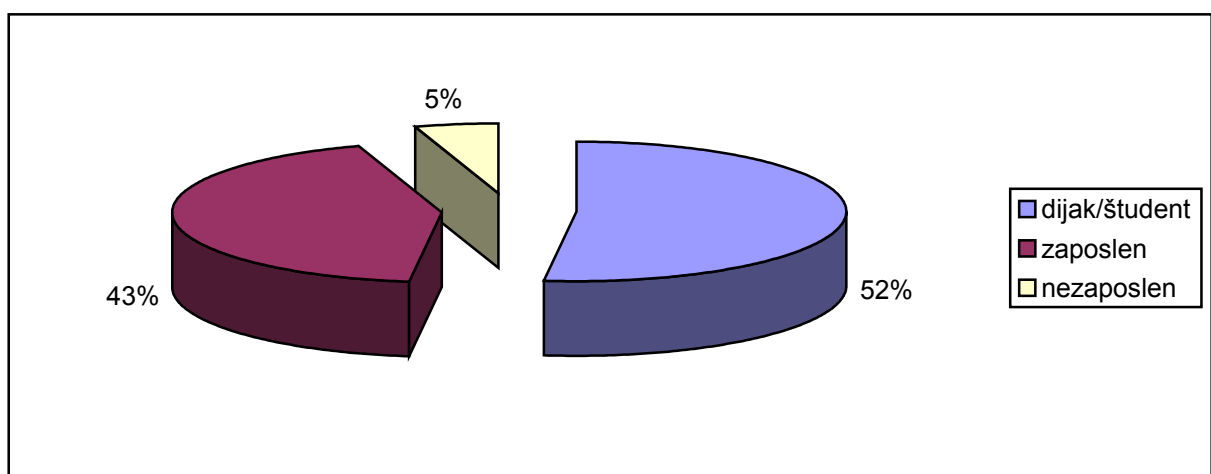
Mlada generacija v Sloveniji je večinoma »šolana generacija«, ki se zaveda, da je dobra izobrazba pogoj za nadaljnje življenje, hkrati pa je obremenjena z osnovnimi eksistenčnimi problemi: nezaposlenost, pritiski v šoli, pomanjkanje denarja. Mlada generacija se tudi dokaj pasivno odziva na spreminjanje družbenih in življenjskih razmer, daje prednost zasebnemu pred javnim, miru in varnosti pred vznemirljivim življenjem, zateka se k staršem in je manj pripravljena za sprejemanje tveganj (Ule, 1999).

Slovenski študentje študirajo počasi in omagujejo na pol poti tudi zaradi slabih ekonomskih razmer. Po podatkih, ki so jih pripravili v študentski posvetovalnici ŠOU v Ljubljani, morajo tisti, ki se odločijo za nadaljnje izobraževanje na univerzi, kar resno poprijeti za delo, če se želijo prebiti do konca študija. Tudi na račun študija samega. Večina študentov je še vedno v breme staršev, izobraževanje pa je že danes najvišji strošek družin, čeprav analitiki napovedujejo, da bo v prihodnosti še višji.

Slovenski študentje v povprečju študirajo dlje kot drugod po svetu, ker je delo še vedno le dodatek življenjskemu standardu in ne sredstvo za osnovno preživljanje.

Pri vprašanju od trenutnem statusu respondentov se je izkazalo, da je 52% respondentov po statusu dijak oziroma študent, 43% respondentov je zaposlenih, 5% anketiranih pa je nezaposlenih (glej graf 3.4).

Graf 3.4: KAKŠEN JE TVOJ TRENUTNI STATUS?

Podaljševanje časa izobraževanja oziroma študija je postala prej nuja kot privilegij redkih posameznikov. Tako je tudi podaljšana mladost tisto nujno obdobje, ki služi kot priprava na vedno bolj zahtevno odraslo življenje. *LAT faza* tako deluje kot poligon za pripravo in čimbolj uspešen prehod v samostojno življenje.

Vseeno pa obstaja tudi druga plat medalje. Danes veliko mladih meni, da je njihova pravica biti odvisen od staršev, tudi ko so njihova leta že zrela za samostojno življenje. Veliko odraščajočih finančna odvisnost od staršev sploh ne moti, kar pa zatre njihov prehod v pravo neodvisnost ter osebno samostojnost.

»Podaljšano« bivanje pri starših ne pomeni, da mladi ostajajo v celoti odvisni od staršev. V tem je razlika, po kateri se nove generacije ločijo od starejših. Mladi sicer ostajajo ekonomsko odvisni od staršev (še posebno, če se šolajo), vendar to ne pomeni odvisnosti v ostalih pomenih.

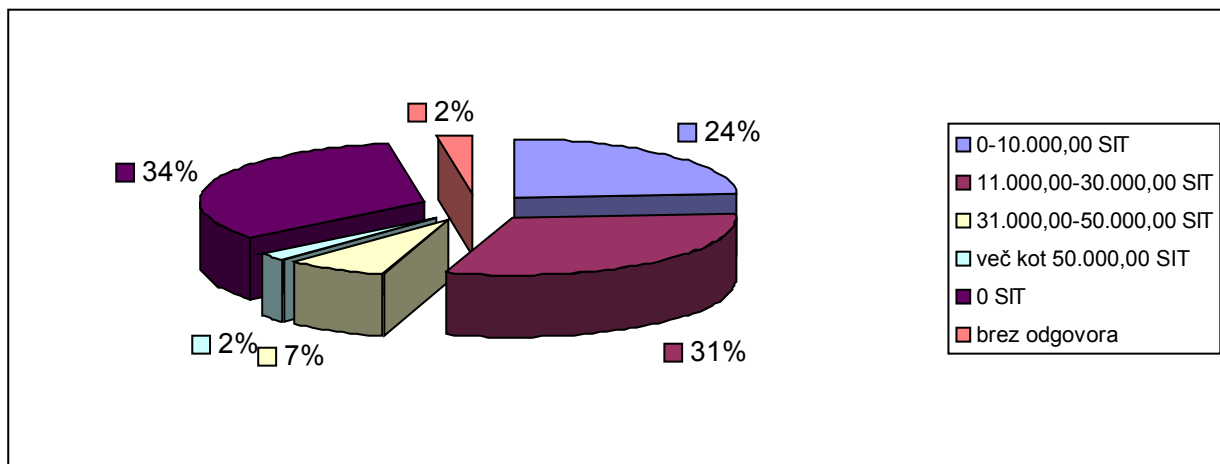
Respondenti so odgovarjali tudi na vprašanje, kako pogosto pomagajo pri gospodinjskih opravilih (kuhanje, pospravljanje, likanje in pranje, delo na vrtu,...). Največ respondentov (38%) je odgovorilo, da pri gospodinjskih opravilih pomagajo včasih, 33% anketiranih pogosto pomaga pri gospodinjskih opravilih, vedno pomaga pri gospodinjskih opravilih le 17% respondentov, nikoli pa le 2% anketiranih.

Najbolj zanimiv se mi je zdel podatek, ki se nanaša na mesečne dohodke doma živeče mladine. 40% otrok, ki še vedno živi doma, prejema več kot 100.000,00 SIT na mesec, od 0 do 10.000,00 SIT jih prejema 29%, prav tako jih 29% prejema od 50.000,00 do 100.000,00 SIT in 0 SIT le 2% anketiranih. Žepnino jih prejema le 33% sodelujočih, 67% pa ne dobiva nikakršne žepnine od svojih staršev.

Kljub temu, da so prihodki večine sodelujočih višji od 100.000,00 SIT, se še vedno čutijo finančno nesposobni, da bi zaživel po svoje, v lastnem gospodinjstvu.

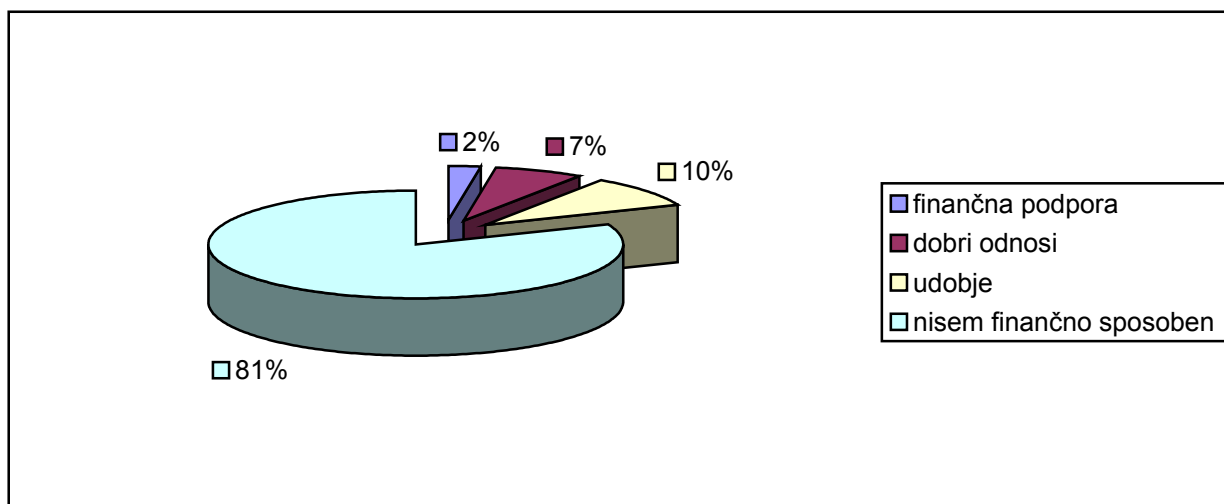
Pri vprašanju »Koliko prispevaš k družinskemu proračunu?« se je izkazalo, da 33% respondentov ne prispeva 0 SIT, 31% jih k družinskemu proračunu prispeva od 11.000,00 do 30.000,00 SIT, 24% od 0 do 10.000,00 SIT. 7% respondentov prispeva kar od 31.000,00 do 50.000,00 SIT, več kot 50.000,00 SIT le 1 respondent, prav tako 1 respondent ni želel odgovoriti na to vprašanje (glej graf 3.5).

Graf 3.5: KOLIKO PRISPEVAŠ K DRUŽINSKEMU PRORAČUNU?

Rdeča nit diplomske naloge je bilo vprašanje, zakaj v današnjem času še vedno toliko mladih živi pri starših. Ugotovitve so bile naslednje: 81% respondentov je odgovorilo, da pri starših še vedno živijo zato, ker niso finančno sposobni, da bi zaživel na svojem. 10% jih še vedno živi doma zato, ker jim starši nudijo udobje, 7% respondentov je kot razlog za to, da še vedno živijo doma, navedlo dober odnos s starši, le 2% respondentov pa še vedno živi doma, ker jih starši finančno podpirajo (glej graf 3.6).

Graf 3.6: PRI STARŠIH ŠE VEDNO ŽIVIM, KER :

Tudi pri vprašanju »Koliko znaša tvoja žepnina?« se je pokazalo, da 62% respondentov, ki živijo doma, ne prejema nikakršne žepnine, 14% prejema žepnino od 0 do 10.000,00 SIT, 12% jih prejema od 11.000,00 do 20.000,00 žepnine, samo 7% respondentov prejema od staršev več kot 21.000,00 SIT žepnine, 5% pa jih ni odgovorilo na to vprašanje.

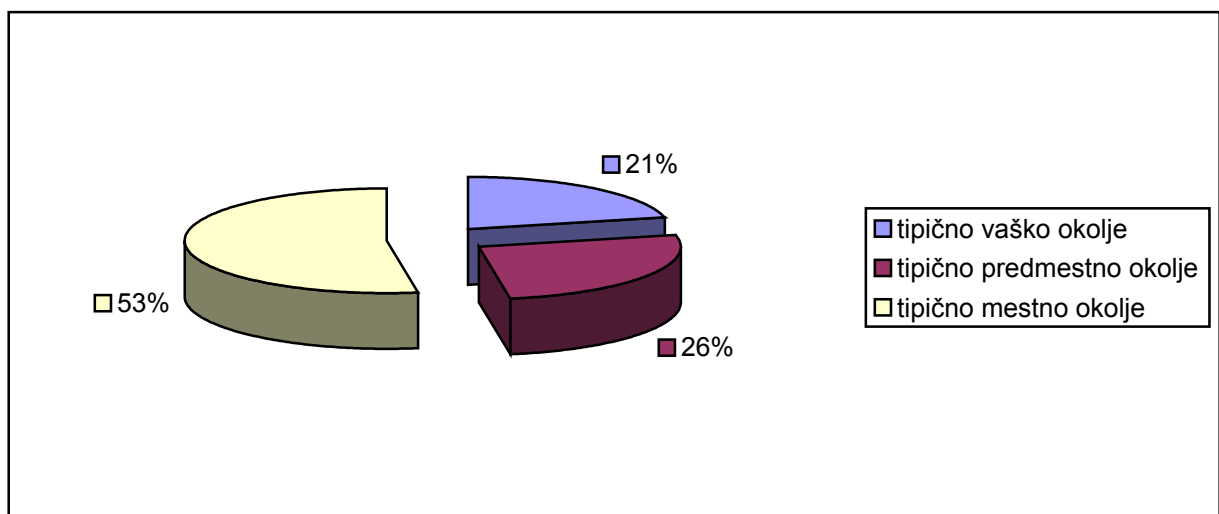
Študentje, ki prihajajo iz predmestnega ali vaškega okolja so na nek način »prisiljeni«, da si bivališče v času študija poiščejo v bližini svoje univerze oziroma v kraju, kjer je sedež le te. Večina teh študentov med tednom živi v študentskih domovih, v najemniških stanovanjih in sobah, čez vikend pa se vračajo domov k staršem.

Študentom iz mesta pa ni treba skrbeti za prenočišče tekom tedna, kajti v večini primerov so to študentje, ki študirajo na univerzah, ki so v istem mestu, kot njihovi domovi. V moji raziskavi so sodelovali večinoma mladostniki oziroma študentje, ki obiskujejo oziroma so obiskovali Univerzo v Ljubljani.

Pri vprašanju »Kje živiš« se je izkazalo, da največje število respondentov prihaja iz tipičnega mestnega okolja (52%), nato sledi tipično predmestno okolje (26%), iz tipičnega vaškega okolja pa je le 9 respondentov (21%).

(glej graf 3.7).

Graf 3.7: KJE ŽIVIŠ?

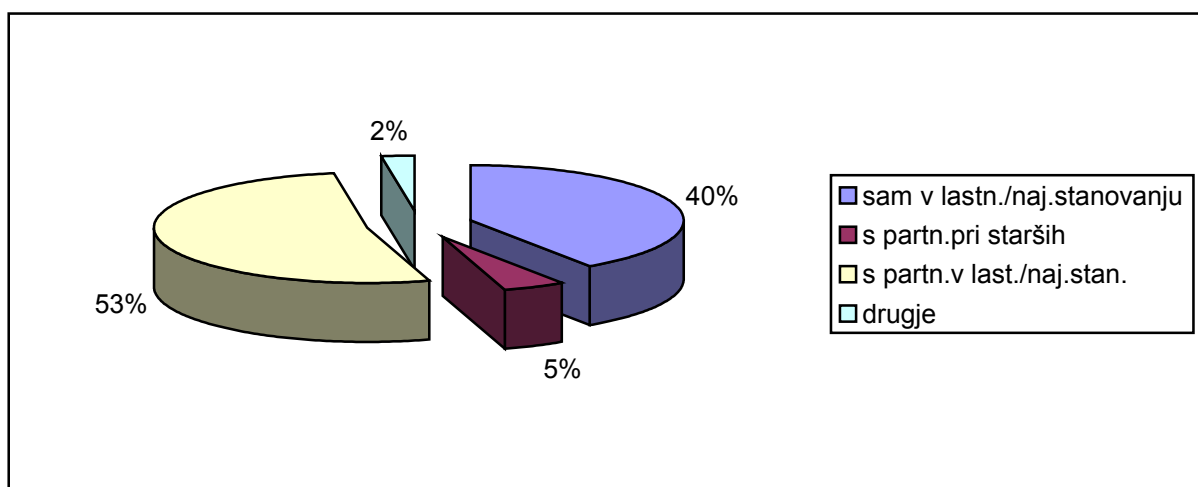

Obdobje *LAT faze* tako za starše kot tudi za otroke predstavlja čas večjega prilagajanja drug drugemu, verjetno še bolj kot kdaj prej, saj mladi zahtevajo svojo socialno odvisnost, hkrati pa so ekonomsko v celoti ali pa delno odvisni od staršev. *LAT faza* je bolj sprejemljiva za mlade kot pa za njihove starše.

Za to življenjsko obdobje mladih je značilna tudi njihova delna ekonomska odvisnost od staršev, spremlja pa jo socialna neodvisnost. Kazalci, ki vplivajo na ta nov način življenja mladih, so ovire pri osamosvajanju mladih, daljšanje obdobja šolanja, nezaposlenost, stanovanjski problemi in podobno. Te razloge pa v različnih pozitivno samospoštovanje. kombinacijah spremljajo še subjektivni razlogi, čustvena in materialna varnost, razumevanje s starši ter dobrodošlost uslug in servisov, ki jih starši lahko nudijo mladim.

Kljub temu, da skoraj vsi mladostniki, ki so sodelovali v moji raziskavi, še vedno živijo doma, so pri vprašanju »Kje bi si želel/a živeti v obdobju od 25. do 35. leta?« izrazili željo, da bi živeli drugače, kot pa živijo sedaj. 53% respondentov je odgovorilo, da bi si želelo v tem obdobju živeti s partnerjem v lastnem oziroma najemnem stanovanju, 40% respondentov je odgovorilo, da bi si želeli živeti sami v lastnem oziroma najemnem stanovanju, 5% bi jih želelo živeti s partnerjem pri njunih starših, 2% pa drugje (s partnerjem v lastni hiši,...)(glej graf 3.8).

Graf 3.8: KJE BI SI ŽELEL/A ŽIVETI V OBDOBJU OD 25. DO 35. LETA?

Dlje časa trajajoče spremljanje je pokazalo, da se po »odhodu« otrok (starih od 20 do 30 let) pomembno izboljšajo odnosi med partnerjema (staršema) in poveča splošno življenjsko zadovoljstvo staršev, če otroci, ki so dom zapustili, z njimi ohranjajo redne stike (White, Edwards, 1990:235-242 v Renner, 1996).

3.1 MLADINA V SLOVENIJI

Takoj po drugi svetovni vojni je bila mladina v Sloveniji podrejena in vpeta ideološkim zastavitvam, ki jih je prinesla graditev socializma. Vloga mladih v povojni jugoslovanski družbi je bila izrazito integracijska in produktivna.

Ker se je jugoslovanska družba po vojni razmeroma hitro ekonomsko razvijala in so bili tudi mladi deležni hitrih napredovanj (možnosti izobraževanja, zaposlovanja, izboljšanje materialnega standarda,...), so se v veliki večini identificirali z družbenim sistemom ter z njegovimi vrednotami in cilji. Mladi so bili večinoma pripravljeni pristati na ideološke pritiske, ker so v dani družbi vendarle videli pozitivno perspektivo zase.

Podoba mladine iz prvih povojnih let v Sloveniji in tudi v drugih socialističnih sistemih je bila izredno pozitivna. Družba je bila navdušena nad mladimi in je tej podobi zoperstavljala negativno podobo mladih na Zahodu. Ideal mladince je bila oseba, povsem predana interesom ljudstva in komunistične partije, ki ima nov odnos do dela in kolektivnega duha.

Koncem petdesetih in v šestdesetih letih se začenjajo v govorih političnih voditeljev, v šolah, v časopisih pojavljati opozorila, da se mladi odtujujejo družbi in komunistični partiji, da sprejemajo negativne vplive z Zahoda, da se med njimi pojavlja kriminal, nemorala, alkoholizem, in podobno. Mladina prvič postane objekt skrbi.

Za leta, ki so sledila študentskim protestnim gibanjem iz začetka sedemdesetih let, je bila tako v Sloveniji kot v celotni Jugoslaviji značilna povečana represija in ponoven ideološki pritisk na mlade.

Zaradi nakopičenega novega znanja, informacij, novih spretnosti mladih (v računalništvu, komunikacijah, in podobno) ter zaradi relativne neobremenjenosti z zgodovino, so mladi danes objektivno znaten razvojni potencial slovenske družbe. Družba mora zato mladim omogočiti uveljavljanje njihovega znanja in sposobnosti izven utečenih okvirov modernizacije, s čim manj birokracije in formalizma, da bi mladi lahko tvegali pot v »neznano«.

Raziskave o slovenski mladini kažejo, da so med mladimi prevladujoče predvsem vrednote varnosti, nenasilja, samorazvoja in prijateljstva, vendar brez večje socialne in politične angažiranosti in kritičnega odnosa do stvarnosti. Slovenska mladina se vse bolj umika v sfero zasebnosti in nima pretirane želje po družbeni angažiranosti in spreminjanju okolja. S tem se tudi ne razvija občutek pripadnosti mladim, kar bi morala biti bolj pomembna vrednota.

3.2 SLOVENSKA MLADINA V 90.IH

Mladi v Sloveniji v devetdesetih letih odraščajo v družbi, ki je v izrazitih procesih večkratnih prehodov, gre za prehode iz moderne v postmoderno družbo, iz socialistične v postsocialistično družbo, iz življenja znotraj Jugoslavije v izgradnjo vseh struktur samostojne države.

Življenjski položaj otrok in mladih v devetdesetih letih označuje svojstveni razkol med vedno večjim obsegom »svobod« mladih in rahljanjem družbenih ligatur. Tako je pot v postmoderno družbo tudi pot v naraščajočo socialno in kulturno negotovost, v moralna in vrednotna protislovja in znatno stopnjo negotovosti glede prihodnosti. Individualizacija življenja prinaša s seboj mnoge nove oblike tveganj, obremenitev, neugodja in bolečine, ki prekomerno obremenjujejo mlade. Mlade obremenjuje tudi splošno upadanje trdnih in splošno zavezujočih pravil in življenjskih orientacij, na katere bi se lahko naslonili v svojih osebnih krizah.

Mladi so tako rekoč prisiljeni, da si za svojo rabo sproti izoblikujejo ali zmešajo socialna pravila, orientacije in identitete. To pa zahteva dokaj visoko stopnjo refleksivnosti in osebnotne fleksibilnosti. Pomembna značilnost mladosti je tudi, da vedno več groženj in negotovosti izhaja iz pričakovanj prihodnosti, bližnje ali bolj oddaljene, to pa pritiska na

sedanjost. Zmanjšuje pa se pomen družbenih ali socializacijskih ovir iz preteklosti (na primer vrednot, tradicij) (Ule, 2000:19).

Značilnost sprememb otroštva in mladine v devetdesetih letih je rastoč pritisk na mlade, da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven ter nanju vezana »priznanja«, »spričevala«, »nazive«, ki omogočajo družbeno promocijo, kariero, privilegije. Pritisk na mlade, da si pridobijo čim višjo izobrazbo, je čutiti že med osnovnošolci. Šolski uspeh močno zaznamuje odnose v družini in je eden ključnih dejavnikov, ki vplivajo na samozavest odraščajočih in pozneje odraslih. Nemalokrat tudi opažamo, da se posledice neuspešnosti kažejo tudi pri ozračju v domačem krogu, kar je lahko za otroka še dodaten pritisk.

Šolski sistem pri nas je še vedno preveč usmerjen v pasivno kopičenje informacij, za kar je treba biti predvsem priden in potrpežljiv. Premalo je poudarka na kreativnem spodbujanju kritičnega mišljenja, individualnosti in ustvarjalnosti, kar bi otrokom prineslo dodatno motivacijo za učenje.

Investicija v izobrazbo in osebnost mladostnikov predstavlja vedno večji strošek družin, uspeh mladih v šoli in zunajšolskih dejavnostih pa glavno merilo uspešnosti družin. Krepijo se celo težnje, da bi se začelo intenzivno šolanje že v zgodnjih otroških letih in težnje o podaljševanju šolanja v tretje desetletje življenja.

Prosti čas je v moderni družbi vedno pomembnejša kategorija, je vedno bolj družbeno pomemben čas, saj potrošniška družba vse bolj skrajšuje delovni čas in podaljšuje prosti čas, ki ga seveda spet poskuša napolniti s produkcijo izdelkov, storitev in dejavnosti, ki jih nenehno pošilja na trg. Prosti čas je v moderni industrijski družbi vedno bolj tudi čas, ki ga posameznik uporablja za lastno regeneracijo, za kompenzacijo identitetnih izgub, ki nastajajo v drugih sferah življenja, predvsem v delovni sferi. To je čas za razreševanje konfliktov v socialni sferi, za druženje in vzdrževanje socialnih mrež, ki so posamezniku nujna opora v življenju.

Prosti čas je nujno potreben čas, da človek lahko vzdrži napetosti in konflikte v drugih sferah življenja. (Ule, 2000:62).

Dejstvo je, da današnja mlada generacija v Sloveniji odrašča v razmeroma ugodnih razmerah, ima možnosti za dobro izobrazbo, dobro informiranost, ki ji jo omogoča prisotnost različnih komunikacijskih sredstev, in jemlje to kot normalno osnovo za življenje. Slovenija je tipična srednjeslojevska družba, za družino te družbe pa so značilne predvsem visoke težnje staršev do otrok in pripravljenost za vlaganje v izobraževanje in vzgojo otrok.

Primerjava med dijaško in študentsko mladino kaže na določen zamik doseganja pomembnih kriterijev odraščanja pri študentski mladini. Študentje opredeljujejo vse dogodke nekoliko kasneje. Pri tradicionalnih kriterijih odraščanja (prve seksualne izkušnje, prvič iti v disco) je ta časovni zaostanek manjši. Poveča pa se predvsem pri glavnih kriterijih za vstop v odraslost: ekonomsko se osamosvojiti, prvič se zaposliti.

Mladocentrizem se je v devetdesetih letih, kot kažejo raziskave tudi drugod v Evropi, postopoma ublažil, generacijski konflikt prav tako, zato pa so znova pridobili na veljavi »*significant others*« oziroma »*tradicionalni pomembni drugi*«. To so starši, bližnji sorodniki, najožji prijatelji. Tem mladi v devetdesetih letih spet bolj zaupajo in se z njimi raje družijo. Še vedno pa izgublajo pomen javne institucije oziroma njihovi predstavniki in zagovorniki različnih ideologij.

Podatki kažejo na visoko raven starševske podpore. Med tistimi, ki se doma ne počutijo dobro, je več fantov kot deklet, še pomembnejša pa je zveza ob odgovoru: »Starši imajo velike načrte za mojo prihodnost«. Ko gre za vprašanje prihodnosti, kariernih načrtov in želja, starši bolj podpirajo sinove kot pa hčere.

Značilno za mlade v 90-ih je, da so se preusmerili iz ukvarjanja z družbo v ukvarjanje s samim seboj, doseči poskušajo čim manj bolečo in tvegano pot v prihodnost. Problemov, ki jih zaznavajo, ne prelagajo na družbo, temveč se z njimi spopadajo vsak zase kot s svojimi individualnimi problemi.

Odnosi med starši in otroci so se bistveno spremenili, kar kažejo tudi podatki v spodnji tabeli 3.2.2. Odnose nadzorovanja, kontrole ter poslušnosti nadomeščajo odnosi pomoči, vzpodbujanja in zaupnosti (Ule, Mihelj, 1995:76).

Tabela 3.2.2: Če pomisliš na čas med 1. in 6. razredom osnovne šole, v kolikšni meri veljajo spodnje trditve zate in tvoje starše? (odgovori v %)

	zelo velja	sploh ne velja
Imel sem občutek, da me imajo starši zelo radi.	56,5	2,4
Za moje starše je bilo spričevalo zelo pomembno.	42,0	2,9
Moji starši so me imeli za zelo bistrega.	28,8	3,2
Starši so mi redno pomagali pri domačih nalogah.	17,0	23,3
Moji starši so imeli velike načrte z mano v prihodnosti.	16,0	14,0
Moji starši me nikdar niso spraševali, kako je bilo v šoli.	8,8	64,9
V moji družini smo malo časa preživeli skupaj.	7,7	39,9
Moji starši so mi kar naprej očitali, da iz mene nikoli ne bo nič.	6,1	58,8
Zelo sem se bal staršev.	6,0	49,3

Vir: Raziskava Mladina 1993

Podatki iz raziskave Mladina 93 kažejo na to, da so imeli otroci veliko čustvene podpore in da so starši današnjih študentov in študentk zelo zaupali v intelektualne sposobnosti svojih otrok.

Rezultati v tabeli 3.2.3 raziskave kažejo tudi na to, da so anketiranci po večini imeli občutek, da so jih starši imeli radi, da so jih starši imeli za bistre. Starši so jim redno pomagali pri njihovih domačih nalogah, kar dodatno utrjuje podobo o starših, ki kar veliko storijo za otroke.

Tabela 3.2.3: V kolikšni meri veljajo spodnje trditve za odnos med teboj in tvojimi starši?

Odgovori v %	zelo velja	srednje velja	sploh ne velja
Starši me nikdar ne sprašujejo, kako je v šoli.	9,5	29,0	61,5
Imam občutek, da me imajo moji starši zelo radi.	77,0	20,2	2,8
Za moje starše je spričevalo zelo pomembno.	64,1	32,4	3,5
Starši me imajo za zelo bistrega/bistro.	39,5	50,2	39,2
V moji družini preživimo skupaj malo časa.	10,6	50,2	39,2
Starši imajo velike načrte za mojo prihodnost.	21,4	49,1	29,5
Zelo se bojim staršev.	3,2	17,1	79,7
Starši mi redno pomagajo pri domačih nalogah.	11,2	49,2	39,7
Starši mi kar naprej očitajo, da iz mene nikoli nič ne bo.	6,6	19,9	73,5
Doma se ne počutim dobro.	18,3	14,4	67,3
Občutek imam, da me starši kar naprej nadzorujejo.	13,5	41,8	44,6

N = 1687 (učencev in učenk 8. razredov osnovnih šol)

Vir: Rener (2000)

Mladi se danes dokaj medlo in pasivno odzivajo na velike spremembe v družbi in v procesu umeščanja v družbo. Dajejo prednost zasebnemu pred javnim, najbolj cenijo mir in varno življenje, v ekonomskem osamosvajanju pa se po večini zatekajo po pomoč k svojim staršem. Te težnje kažejo na to, da velik del mladih v Sloveniji doživlja svet bolj kot grožnjo, pred katero se umikajo, kot pa izziv, ki ga morajo sprejeti in nanj produktivno odgovoriti s svojimi inovacijami, eksperimentom, življenjskimi stili in podobno (Ule, 1996:11-50).

Mladost vtisne svoj pečat odraščajočemu posamezniku in posameznici s tem, ko jo le ta sprejme in ovrednoti.

Kaj se je zgodilo z vsakdanjim svetom mladih, da so se po desetletjih generacijskih konfliktov ter odkrivanju vrstniških prijateljskih mrež zopet obrnili k družini, ožjim sorodnikom?

Starši imajo vedno manj potreb po izkazovanju avtoritete. Mladi izkoriščajo pomoč staršev le takrat, ko se znajdejo v ekonomskih ali psihičnih težavah. Starši postajajo vse bolj zagovorniki in svetovalci, ne pa nadzorniki in oblikovalci življenjske poti svojih otrok.

Poglavitne ugotovitve empiričnih raziskav o razmerju med otroki in starši so :

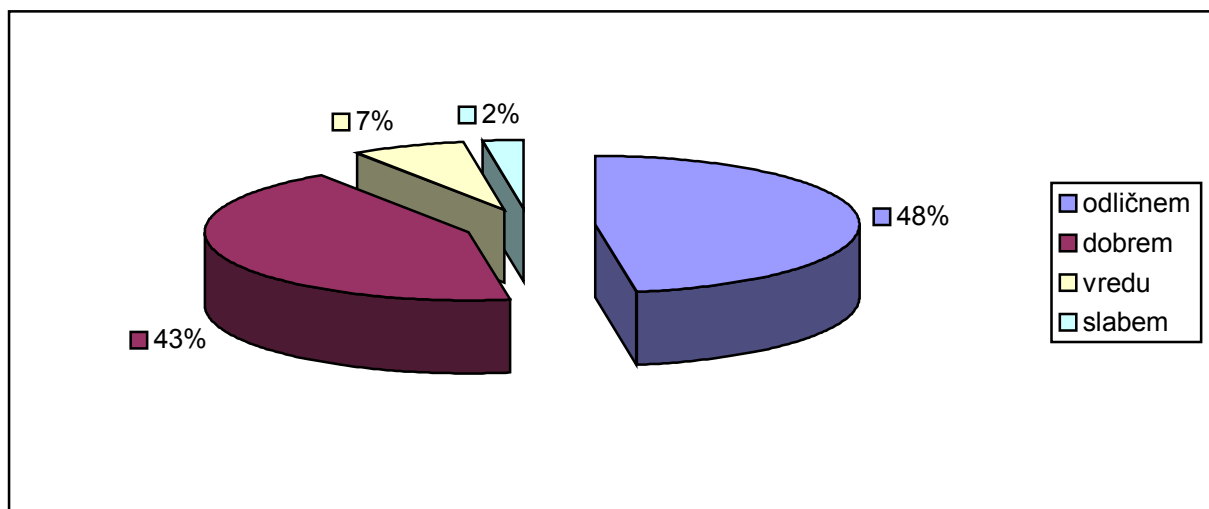
- premik od modela etične in vzgojne družine k modelu čustvene in podporne družine (tako v Sloveniji kot tudi drugod); tradicionalna neprožnost generacijskih in spolnih vlog s heteronomnimi pravili »od zgoraj« postaja neučinkovita;
- spreminjajo se modeli medsebojne komunikacije; starši in otroci so nenehno v procesu redefiniranja lastnih družinskih vlog;
- v življenju mladih ljudi se povečuje pomen staršev, predvsem matere, tako na čustveni kot tudi na instrumentalni ravni; zlasti matere nastopajo kot izjemno pomembne »terapevtke« in blažilke stisk in konfliktov zunanjega sveta. Mati je poglavitna tolažnica, pomočnica in svetovalka, ko gre za najhujše življenjske stiske otrok (Rener, 2000:108).

Ponovno odkrivanje zaupnosti med bližnjimi družinskimi člani pomeni predvsem to, da je družina vendarle najbolj fleksibilna institucija vsakdanjega sveta, ki se je uspela prilagoditi sodobnim postmodernim težnjam po samostojnosti in subjektivizaciji življenjskega sveta in življenjskega poteka in kot taka deluje vzpodbudno na razvoj osebnostnih potencialov in

potreb. Danes družina deluje kot neke vrste proti okolje, kot neka terapevtska skupnost, ki blaži strese in konflikte, ki prihajajo iz drugih okolij, kot neke vrste zatočišče pred problemi zunanjega sveta. Za mlade je družina po večini okolje, kjer doživljajo podporo in zaščito, ne pa okolje nadzora, avtoritarnosti ter boja za avtonomijo.

Živeti doma, pri starših, tako za starše kot tudi za otroke predstavlja obdobje, ko se morajo prilagajati drug drugemu. Otroci zahtevajo svojo socialno svobodo, še vedno pa so v celoti ali delno odvisni od staršev. Veliko današnje »izobražene mladine« je še vedno v breme staršev. Nekateri celo mislijo, da je to njihova pravica. Zato me je zanimal tudi odnos mladih s starši (glej graf 3.8) oziroma spoštovanje do staršev. Podatki so pokazali, da se mladi zelo dobro razumejo s starši ter da zelo visoko cenijo svoje starše. Kar 52% respondentov je odgovorilo, da svoje starše zelo spoštuje.

Graf 3.8: V KAKŠNEM ODNOSU SI S STARŠI?

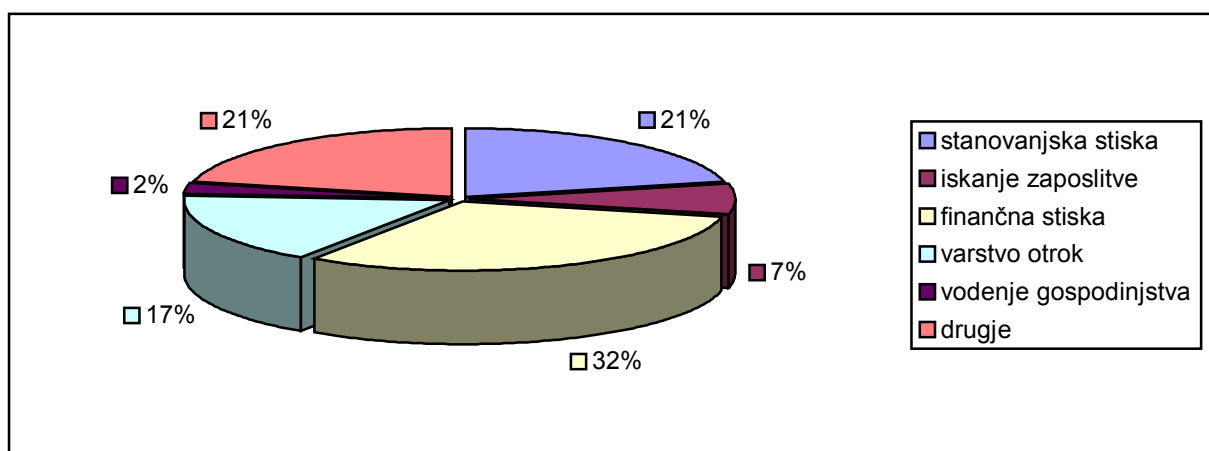
Otroci, ki še vedno živijo doma, v tem obdobju zelo spremenijo svoj odnos do staršev, saj jih le ti vidijo in razumejo drugače kot v puberteti. Konflikti me starši in otroci se zmanjšujejo, odnosi nadzorovanja, kontrole ter poslušnosti se umikajo razmerjem spodbujanja, zaupnosti ter pomoči. Mladostniki v starših vidijo svoje prijatelje in zaveznike, ki jim zaupajo in se k njim vračajo po nasvete, oporo, lepo besedo.

Kot sem že omenila v uvodu, je moja raziskava potrdila pomembnost starševske pomoči v času podaljšane mladosti. Respondentom sem zastavila vprašanje »V katerih situacijah pričakuješ pomoč od staršev«? Največ anketirancev (32%) je odgovorilo, da pomoč pričakuje v finančni stiski, pomoč pri reševanju stanovanjske stiske pričakuje 21% respondentov, pomoč pri iskanju zaposlitve 7%, pomoč pri varstvu otrok 17%, pomoč pri vodenju gospodinjstva 2%, velik delež mladih (21%) pa pomoč pričakuje drugje (moralna podpora, psihična podpora, spodbuda, življenjski nasveti, pomoč pri čustvenih težavah) (glej graf 3.9).

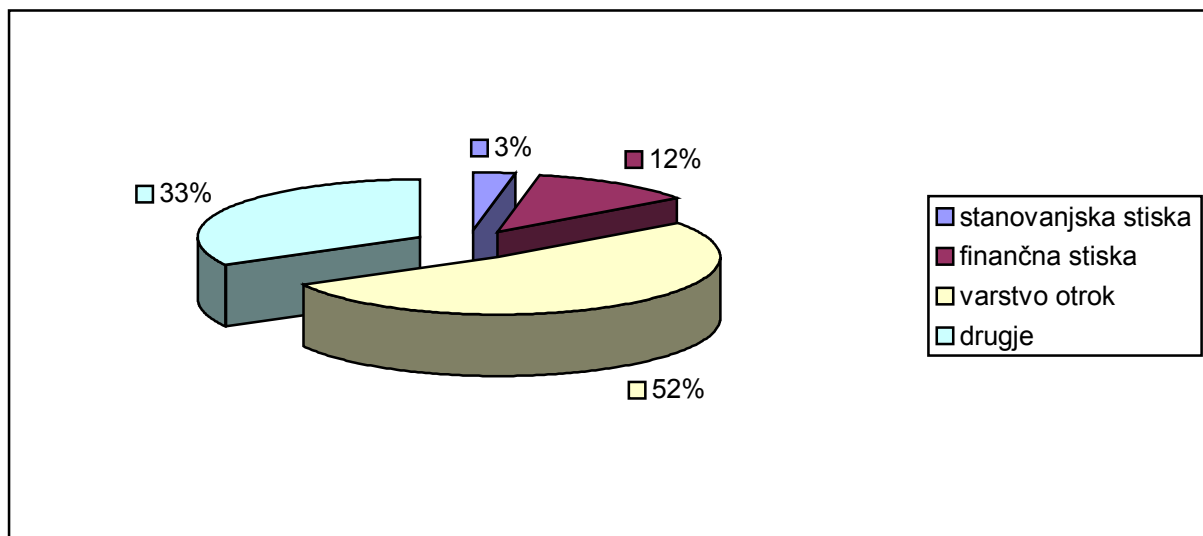
Isto vprašanje (»V katerih situacijah ste pričakovali pomoč od staršev?«) sem zastavila tudi staršem otrok, ki še vedno živijo doma. Pokazala se je zelo zanimiva ugotovitev, in sicer: 52% staršev je odgovorilo, da so od staršev pričakovali pomoč pri varstvu otrok, 12% jih je odgovorilo, da so pričakovali pomoč v finančni stiski, 3% staršev je pričakovalo pomoč pri reševanju stanovanjske stiske, 33% pa je pričakovalo pomoč drugje (moralna podpora, psihična podpora, spodbuda, življenjski nasveti, pomoč pri čustvenih težavah).

Nihče od staršev pa ni odgovoril, da je pomoč pričakoval pri iskanju zaposlitve ter pri vodenju gospodinjstva. Neka gospa pa je celo dodala komentar, da so bili takrat taki časi in razmere, da jim starši niso mogli pomagati in so bili večinoma prepuščeni sami sebi (glej graf 3.10).

Graf 3.9: V KATERIH SITUACIJAH PRIČAKUJEŠ POMOČ OD STARŠEV?

Graf 3.5: V KATERIH SITUACIJAH STE PRIČAKOVALI POMOČ OD STARŠEV?

Izguba in premik funkcije družine sta privedla do individualizacije na polju delovanja zakona in družine, do intimizacije in pedagogizacije odnosa med starši in otroci ter do intimizacije odnosov med moškim in žensko v zakonu in zakonu podobnih razmerjih. Erotizacija para v trajni ljubezenski par je ob spreminjajoči se naravi ljubezni okrepila obojestranske zahteve partnerjev po višji, četudi bolj negotovi ravni razmerja. Deinstitutionalizacija zakona je spodbudila neodvisnost odnosa med partnerjema, vendar pa je imela za posledico tudi njegovo večjo krhkost (Sieder, 1998:276).

3.3 DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI

V slovenski družbi 90. let lahko razlikujemo *tri najpomembnejše generacijske skupine*: **mlado generacijo** (25-29 let), **srednjo generacijo odraslih** (30-60 let) ter **generacijo starejših odraslih** (nad 60 let). Tu ne gre le za tri demografske skupine, razdeljene po starosti, temveč za tri generacije v Mannheimovem smislu, to je skupine, ki so doživljale specifične zgodovinske in družbene usode, ki so jih izoblikovale v relativno homogene družbene skupine.

Starejšo generacijo je usodno zaznamovala izkušnja druge svetovne vojne, povojne obnove in stisk in se še danes giblje v teh mentalnih okvirih. **Srednja generacija** je svojo mladost doživljala v socialistični družbi, pod močnim ideološkim in političnim pritiskom države in komunistične partije, hkrati pa je tudi generacija upora proti ideološki indoktrinaciji in nadzorovanju (študentska gibanja). Ta generacija je doživljala ekonomski in družbeni napredek, ki so ga spremljale vse večje možnosti za izobraževanje, za zaposlovanje, za večji standard, in podobno. Je generacija, ki je doživljala tudi notranji zlom družbenega in državnega sistema, deležna je bila učinkov seksualne revolucije, kontracepcije, emancipacije žensk, in podobno.

Mlada generacija je svoje otroštvo in deloma tudi mladost doživljala v času razpada socializma in nekdanje skupne države, od svojih staršev je podedovala težnjo po stalni ekonomski rasti in zviševanju materialnega in družbenega standarda, danes pa se srečuje z nezaposlenostjo, zaostrenimi ekološkimi problemi, informacijsko revolucijo, vse večjim pritiskom k vse višji in kvalitetnejši izobrazbi, in podobno (Ule, 1996).

V družbah pozne modernizacije, kot jih imenuje Beck (individualne družbe tveganja, družbe »refleksivne« modernizacije), izobrazba velja za najpomembnejši dejavnik družbene mobilnosti, in čeprav višja izobrazba ne prinese nujno tudi ugodnejše zaposlitve in večje kvalitete življenja, so pričakovanja ugodnosti, vezanih na izobrazbo, dovolj močna in utrjena, da so lahko učinkovita. Dodatna motivacija za doseganje določene ravni formalne izobrazbe pa so tudi pričakovanja, če ne celo zahteve, okolja, da bo otrok dosegel vsaj za stopnjo višjo izobrazbo od svojih staršev. Mladost je tako v teh družbah skoraj sinonim za življenjsko obdobje, ki ga zaznamuje izobraževanje in z njim povezani življenjski stili.

4 DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V SLOVENIJI - TRENDI

Realnosti najbolj ustreza to, da o tipični družini v Sloveniji ni mogoče govoriti. V Sloveniji imamo, tako kot drugod v Evropi, opraviti z veliko raznovrstnostjo oblik in načinov družinskega življenja. Število samskih ljudi narašča, kar pa vsekakor ni nobena zgodovinska novost.

Moderno družinsko življenje doživlja v zadnjih desetletji pomembne spremembe, ki jih največkrat poznamo pod imenom pluralizacija družinskih oblik. Družine postajajo vse bolj raznolike, ne le po obliki, ampak predvsem po načinih družinskega življenja. Priča smo pomembnim strukturnim spremembam.

Glavni trendi družinskih sprememb, ki so značilni za sodobne zahodne družbe in tudi za Slovenijo pa so naslednji:

1. Intenzivna pluralizacija družinskih oblik in življenjskih stilov se pojavlja po vsej Evropi ne glede na ekonomske, politične, religiozne in druge okoliščine.
2. Stopnje rodnosti upadajo in v večini evropskih držav so že pod spodnjo mejo obnavljanja prebivalstva. Ta demografski trend je tesno povezan s spreminjanjem družinskega življenja, zaposlovanjem žensk, načrtovanjem družine in spreminjajočim se odnosom do otrok. V 1990-ih je bila stopnja rodnosti v Sloveniji 1,3, kar predstavlja eno najnižjih stopenj rodnosti v Evropi.
3. Poroka oz. zakonska zveza izgubljata svoj socialni pomen. Opažamo intenziven trend zviševanja števila kohabitacij, še posebej pri populaciji mladih in vsaj za obdobje preden se odločijo imeti otroke. Približno 30% otrok se v Sloveniji rodi staršem, ki niso poročeni.
4. Stopnja razvez zakonskih zvez narašča že od 1980-ih in čeprav je v 1990-ih rahlo upadla, se še vedno razveže vsak četrti poročen par.
5. Narašča tudi število enostarševskih družin. V Sloveniji je njihov delež 18%, v večini primerov pa gre za matere samohranilke z otroki. Raziskave kažejo, da spadajo enostarševske družine med socialno najbolj ranljive skupine.

6. Število reorganiziranih družin narašča. Gre za družine, v katerih je vsaj eden od staršev v preteklosti že imel svojo družino in si je sedaj ustvaril novo. Moderne reorganizirane družine se v marsičem razlikujejo od tistih v preteklosti, ki so bile največkrat rezultat vdovstva. Danes so reorganizirane družine rezultat visokih stopenj razvez in naraščajočega števila enostarševskih družin. V Sloveniji naj bi bilo po ocenah okrog 30% takšnih družin.
7. Tranzicija iz družine orientacije (družina, v kateri smo se rodili) v družino prokreacije (družina, ki si jo ustvarimo sami) se podaljšuje oz. prelaga. Mladi si ne ustvarijo lastne družin takoj po tem, ko končajo šolanje in se zaposlijo. To prehodno obdobje imenujemo LAT faza (live-apart-together). Ker institucije za zbiranje statističnih podatkov pri nas še ne beležijo te nove situacije, ne vemo koliko mladih dejansko tako živi. O fenomenu lahko sklepamo le posredno, preko drugih demografskih podatkov, npr. pozni tranziciji v materinstvo. Povprečna starost mater ob rojstvu prvega otroka se pomika navzgor (Rener, Švab 1998: 58-59).

Vsi ti trendi postavljajo pod vprašaj sam koncept »družine«, ki ne more več pojasniti raznolikost, ki je značilna za sodobno družinsko življenje. Vsekakor pa lahko rečemo, da našti trendi družinskega spreminjanja ne pomenijo »krize družine« ali celo dezintegracije te moderne institucije, ampak ravno nasprotno, pomen družinskega življenja ostaja isti oziroma se večja. O tem pričajo tudi trendi reorganiziranja družin. Razveza zakonske zveze danes ne pomeni razpad družine, ampak le njeno reorganiziranje v druge družinske aranžmaje. Visoko vrednotenje družinskega življenja dokazujejo tudi raziskave. Mladi ljudje v Sloveniji cenijo zasebnost, družinsko življenje, partnerstvo ter prijateljstvo (Rener, Švab 1998, 85). Podobne vrednotne orientacije do družine imajo tudi študentske družine.

Vendar pa mladi ne živijo vedno v ugodnih življenjskih razmerah, še posebej za ustvarjanje lastne družine. Negativni trendi, ki spremljajo mlade v obdobju podaljševanja mladosti sta brezposelnost in stanovanjski problem. Tudi ti dve značilnosti ustvarjata kontekste LAT faze in predstavljata pogosto razlog za to, da mladi vse pogosteje in vse dlje ostajajo pri svojih starših. V Sloveniji velik delež mladih živi s starši, kot je pokazala tudi moja raziskava.

Današnje število samskih ljudi v Sloveniji se približuje številu samskih iz 17. in 18. stoletja. Delež enostarševskih družin narašča, med njimi pa močno prevladujejo materinske enostarševske družine. Ocenjuje se celo, da bodo enostarševske družine najbolj spremenljiva ter hkrati tudi najpogostejša družinska oblika prihodnosti. Narašča tudi delež reorganiziranih družin, to so tiste družine, v katerih je vsaj en starš socialni starš, običajno pa nastanejo po razvezah staršev, ko si ti ponovno oblikujejo družinsko življenje. Zanimivo pa je tudi to, da narašča posebna oblika razširjenih družin, ki niso klasične razširjene družine, ampak razpršene razširjene družine. Nekaj pa je tudi družin istospolnih partnerjev.

V družinah se rojeva manj otrok, vse več se jih rodi zunaj zakonske zveze, značilen je trend poznega prehoda v starševstvo, torej to, da se ljudje za rojstvo prvega otroka odločajo razmeroma pozno in se ta starost pri obeh partnerjih pomika že proti tridesetemu letu. Ti trendi veljajo za celotno Evropo in to ne glede na kulturne, politične in gospodarske okoliščine. Daljša se obdobje prehoda iz starševske v lastno družino, zaradi podaljševanja življenja pa se daljša tudi obdobje »praznega gnezda«, torej obdobje, ko otroci zapustijo izvorno družino.

Raznovrstnost družinskih oblik, zniževanje rodnosti, zmanjševanje pomena zakonske zveze ter drugi demografski trendi so bili običajni argumenti za govor o »krizi družine«. V sociologiji pa se interpretirajo kot kazalci uspešnega prilagajanja ljudi na spremenjene družbene razmere. Raznovrstnost družinskih oblik in načinov življenja je sporna zgolj za tiste, ki so prepričani, da bi morala ideološko najbolj zaželeno, religiozno in pravno sankcionirano oblika »klasične« dvostarševske družine poročenih partnerjev, s hierarhičnimi razmerji med generacijami in patriarhalnimi razmerji med spoloma, prevladati enkrat za vselej.

V devetdesetih letih je na lestvici vrednot pri mladih ljudeh družinsko življenje vselej na vrhu, zadnja leta skupaj z zdravjem. Večina mladih izjavlja, da bi radi imeli svojo družino, hkrati pa tudi, da družinsko življenje dojemajo kot nekaj zelo odgovornega, kot izredno pomemben življenjski projekt. Za mlade je družina predvsem izredno pomembna podporni institucija v vseh pomenih: materialnem, čustvenem in intelektualnem. Tu opazamo pomemben premik: klasični razredni delitvi mladih ljudi se pridružuje nova, znotrajrazredna delitev, glede na to, ali živijo v podporni ali nepodporni družini. To pa ni zelo odvisno od materialnega standarda, saj veliko družin, ki materialno slabo stojijo, svoje otroke izredno močno intelektualno in čustveno podpira. To so za plovbo v življenju relativno dobro opremljeni otroci.

Ugotavljamo, da v Sloveniji približno četrtnina otrok nima družinske podpore ali pa jo pogreša. Zanje lahko s precejšnjo gotovostjo rečemo, da bodo imeli v življenju težave.

Zanimiv je pojav, da si tudi otroci želijo živeti tesno skupaj s svojimi starši. So primeri, ko so odraslemu otroku kupili stanovanje v bloku v neposredni bližini stanovanja staršev. To je bila torej stvar izbire, saj bi navsezadnje stanovanje lahko kupili drugje. Ta odrasli otrok res spi na svojem, a hodi na kosilo k mami in koristi njene druge gospodinjske storitve. To je nova oblika razširjenih družin, ki so jih imenovali razpršene razširjene družine. So še bolj izraziti primeri, ko mlada družina živi v bližini sorodnikov, ki so denimo starši enega od partnerjev. Mlada družina živi v samostojnem gospodinjstvu, ima pa izredno tesne vezi, pomoč in izmenjavo z eno ali pa obema družinama staršev. V osnovi je to razširjena družina, a živijo v ločenih gospodinjstvih, torej razpršeno. Gre za prilagoditve življenjskim okoliščinam, ki niso naklonjene samostojnosti, zato lahko tudi tu govorimo bolj o strukturnih prisilah kot o izbirah.

Pred kratkim so na fakulteti za družbene vede predstavili raziskavo o tipih družin in socialnih mrežah. V raziskavi so merili dva tipa socialnih omrežij, enega so poimenovali formalna, drugega pa neformalna omrežja. Pri formalnih mrežah so raziskovali stike z vzgojnimi, izobraževalnimi ustanovami, zdravstvom, centri za socialno delo,... Osnovna ugotovitev ni presenetljiva: ljudje so v zasebnem življenju bistveno močnejše vezani na neformalna omrežja, med temi pa močno izstopajo sorodstvena. Pri sorodstvenih omrežjih je opazen močan tok menjav na vseh ravneh, torej storitveni, čustveni in materialni, večina menjav je recipročnih in torej potekajo od starih staršev do mlade družine in nazaj. Nekatere menjave so enosmerne, to je varstvo majhnih otrok in pomoč pri težkih opravilih, kar – obratno – mlade družine nudijo izvornim. Če gledamo iz vidika države in njene socialne politike, je to ugodno, ker se cela vrsta potreb zadovoljuje na neformalen in za državo poceni način. Vprašanje pa je, ali je to ugodno za vse: najmanj, kar lahko rečemo, je, da so te mreže izredno delovno obremenjene, zato lahko govorimo o izredno močni neformalni ekonomiji ali o samooskrbni ekonomiji.

Mladi so vpeti v visoko individualizirano strukturo in klimo: že od osnovne šole naprej so vpeljeni v osamljen konkurenčni boj z vrstniki in kasneje na trgu dela. Raziskave kažejo, da imamo presenetljivo visok delež mladih, ki pravijo, da se počutijo osamljene, ta hip kar 56 odstotkov, kar najbrž govori o usihanju vrstniške bližine in solidarnosti. To so veliki pritiski in da bi jih mladi zmogli, potrebujejo najrazličnejše opore. Najbližja opora je prav gotovo

družinska opora, znotraj te opore pa je najmočnejša materina opora. To ne pomeni razvajenosti, to so namreč strukturno nujne opore.

4.1 POMEN DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Družina ima dva vidika – je objektivna družbena entiteta in tudi entiteta, ki jo stalno soustvarjajo posamezniki. Prav pri analizi družine oziroma družinskega življenja se pokaže, da družina ni zgolj družbeno dana institucija, ki jo potencialno lahko spreminjajo le vplivi od zunaj (na primer intervencija države, širše družbene spremembe), ampak predvsem mesto, ki ga proizvajajo posamezniki. Prav družina je tista družbena institucija, kjer se posameznikova sposobnost produkcije realnosti oziroma družinskih praks najbolj izrazi. Ravno družbena zaprtost oziroma omejenost družine je tista, ki dovoljuje družini (oziroma posameznikom v njej) dobršno mero samostojnosti pri ustvarjanju in spreminjanju družinske realnosti (Švab, 2001).

Proces odraščanja se časovno razpotegne v kar desetletno obdobje, v katerem se oblikujejo vsi dogodki, ki nas dokončno označijo za odraslega: končano izobraževanje, prva zaposlitev, poroka z odločitvijo za rojstvo prvega otroka.

Za slednje, torej za poroko in s tem povezano odločitvijo o rojstvu prvega otroka, se mladi odločijo najpozneje, okoli 28. leta. V Sloveniji razpade vsak tretji zakon. Poroka danes mladim ne predstavlja več trdne forme in svetišča vstopa v zrelost – vse več parov se dolgo ali pa sploh ne odloči stopiti pred matičarja. Mladim danes veliko pomenijo udobje, kariera, nevezanost in svobodno partnerstvo, preden se odločajo za obveznosti, ki jih zahteva družinsko življenje. S prehitrim vstopom v eno od najzahtevnejših obdobj odraščajoči odlašajo, po mnenju psihologov tudi zaradi slabe slike, ki so jo dobili iz lastne družine.

Današnji mladini več pomeni vsebina partnerskega odnosa kot pa njegova formalna potrditev. Mnogi jemljejo družino zelo resno in se ji zavestno ter z veseljem posvetijo, tudi če partnerstvo formalno ni potrjeno. Različne raziskave med mladimi kažejo, da si mladi načeloma želijo ustvariti družino ter imeti otroke, vendar to ni več spontana in samoumevna

odločitev, temveč je pogojena z mnogimi dejavniki, med njimi so v ospredju ekonomska neodvisnost in kakovost osebnega življenja ter dober partnerski odnos.

V zadnjih letih se je v razpravah o družini in spremembah družinskega življenja v Evropi najpogosteje pojavljalo vprašanje o tem, kaj družina sploh je. Vprašanje se zdi smešno ob navidezni očitnosti odgovora. In vendar je bilo mogoče reči zgolj to, da je družina oseba ali skupina oseb, ki skrbi za otroka ali otroke. Kar družino razlikuje od podobnih oblik vsakdanjega življenja je obstoj starševskega razmerja kot socialnega razmerja.

Družina je socialna maternica. Deluje kot prostor pobegov in zavetja pred zahtevami širnega sveta. Če so mladi v šestdesetih to zavračali kot prostor nadzora in prisile, se zdi, da ga danes sprejemajo z obema rokama. Starši so dosegli nekakšno pogodbeno razmerje, kjer otroci brez večjih odporov uresničujejo želje staršev po socialni promociji svojih otrok, starši pa morajo ščititi in podpirati svoje potomce daleč nad obdobje psihosocialne odraslosti. Morda so danes starši bolj odvisni od svojih otrok kot obratno, kajti samopodoba mnogih staršev je bistveno vezana na življenjski uspeh njihovih otrok.

Družinsko situacijo mladih določajo 3 pomembne značilnosti:

- (1) prehod iz družine orientacije v družino prokreacije pri mladih se odvija čedalje kasneje v življenju,
- (2) precejšen delež razširjenih družin,
- (3) spolna razlika v oblikovanju samostojnega gospodinjstva (mlade ženske si značilno prej ustvarijo samostojno gospodinjstvo kot pa mladi moški).

Za večino sodobnega družinskega življenja je značilno intenzivno delo, ki temelji na odnosih, nenehna medsebojna prilagajanja in dogovarjanja na vseh ravneh, med starši in otroci ter obratno. Današnje družine so bolj »delovno intenzivne«.

Izid »novih razmerij« med starši in otroci je negotov, vsaj dve stvari pa sta videti relativno zanesljivi: prvič, tako rekoč ni nikogar več, ki bi imel otroke iz ekonomskih razlogov, nasprotno, otroci so zelo zahtevna investicija in postajajo »luksuzni produkti« in drugič, razmerja med starši in otroci se intenzivno demokratizirajo.

Osnovni socio-demografski trendi spreminjanja družinskega življenja v Evropi in Sloveniji kažejo sledečo podobo: prisotna je intenzivna številnost družinskih oblik ter družinskih življenjskih stilov. Formalizirana zakonska zveza izgublja svoj socialni status in pomen, vse več je ljudi, predvsem mladih, ki živijo v zunajzakonskih partnerskih skupnostih do obdobja, ko se rodijo otroci in tudi še potem. Povsod narašča število razvez, število enostarševskih družin se zvišuje, zvišuje se tudi število reorganiziranih družin, kjer eden ali oba partnerja ponovno vzpostavljata družinsko skupnost.

Raziskave o mladini (Ule, 1995, Renner, 1996), ki jih zanimajo zlasti spremembe v odraščanju in prehajanju iz mladosti v odraslo dobo, poročajo, da se zmanjšujejo konflikti med starši in otroci, še posebej v zadnjem desetletju (za dijake in študente je najpomembnejša oseba mati, najpomembnejše področje življenja pa dom), da mladi veliko dajo na družino, ki temelji na netradicionalnih in nepatriarhalnih medsebojnih odnosih (odnosi nadzorovanja, kontrole, poslušnosti se umikajo razmerjem pomoči, spodbujanja in zaupnosti), pa tudi, da mladi vse počasneje in vse bolj pozno vstopajo v lastne družine, kar je sicer značilnost današnjega »evropskega« družinskega vzorca in rezultat spleta mnogih subjektivnih (družina staršev mladim dopušča precejšnjo stopnjo socialne samostojnosti, čeprav so ekonomsko odvisni od nje) ter objektivnih okoliščin (neustrezna stanovanjska preskrba in nezaposlenost) (Sieder, 1998:368-369).

Razlogi, zaradi katerih se mladi odločijo, da zapustijo družino, so predvsem: samostojnost, družinski konflikt, partnerska zveza ali vstop v zakon, izobraževanje, služba, in podobno. Pozitivni rezultati, ki jih mladi pridobijo z odhodom od doma, pa so predvsem razvoj identitete, pozitivno samospoštovanje, finančna oziroma ekonomska neodvisnost, intimno razmerje, večja samostojnost. Negativni rezultati pa se običajno pojavijo pri tistih mladih, ki dom zapustijo zaradi konfliktov v družini, nasilja ali spolne zlorabe. Za te mlade obstaja veliko večja možnost, da ostanejo nezaposleni, osamljeni in da živijo v revščini. Veliko bolj so podvrženi različnim nevarnostim kot so alkohol, droge, nasilje, in podobno.

Vseeno pa je danes glavni razlog za odhod od doma še vedno poroka, kot drugi razlog se navaja redna zaposlitev. Služba namreč predstavlja tako ekonomski kot tudi psihološki korak k avtonomiji in samostojnosti.

Zakonska zveza izgublja na pomenu. Ljudem je bolj pomembno samo družinsko življenje kot pa njegova formalna potrditev. Spremembe rodnosti oziroma upadanje stopenj rodnosti lahko prav tako razumemo kot odraz preišljene odločitve za otroka, da bi mu tako lahko zagotovili najboljše možnosti za njegov razvoj.

Mladi se vse bolj zavedajo pomena odgovornega starševstva, ki je tudi eden od razlogov za podaljšanje odločitve za rojstvo prvega otroka. V anketah fakultete za družbene vede, ki so jih opravili med študentkami, je opazen trend, po katerem se je vse več intelektualk pripravljenih odločiti za otroka, tudi če nimajo ustreznega partnerja. Nova emancipacija se tako ne dogaja le v nadaljevanki »Seks v mestu«, ampak tudi v naši sredini.

4.2 ZNAČILNOSTI POSTMODERNOSTI, POMEMBNE ZA DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

Postmodernost oziroma pozna modernost se po Giddensu odvija v naslednjih glavnih segmentih: *zaupanju, tveganju, globalizaciji in nejasnosti oziroma negotovosti*.

Pomembnost zaupanja izvira iz obstoja abstraktnih sistemov (transportni sistemi, telekomunikacije, jedrske elektrarne, mednarodne organizacije in množični mediji), katerih načela delovanja navadnim ljudem niso povsem jasna, čeprav njihovo vsakdanje življenje temelji prav na njih.

Tveganost pomeni negotovost glede posledic posameznikovega delovanja oziroma nedoločno verjetnost negativnih, škodljivih učinkov, ki nastopijo neodvisno od posameznikovega hotenja. Življenje je neizogibno povezano z nevarnostmi, ki jih posamezniki pa tudi večje organizacije ne morejo nadzorovati in ki lahko močno delujejo na posameznike ali populacijo in celo ogrožajo njihovo življenje (Giddens, 1990:31 v Švab, 2001:71).

Globalizacija je proces razširjanja mrež ekonomskih, političnih in kulturnih družbenih odnosov po svetu. Hkrati je del tega procesa tudi večanje pritiskov za lokalno avtonomijo in regijsko kulturno identiteto (Giddens, 1990:64-65 v Švab, 2001:72).

Nejasnost kot oblika negotovosti je tista značilnost družbenega življenja, ki se v visoki moderni družbi izraža v neizogibnosti nenamenskih in skritih učinkov njenega delovanja, ki ne more biti v celoti predvidljivo. Refleksivnost družbenega védenja pojasnjuje družbo in ustvarja navidezno predvidljivost, a hkrati deluje na družbene procese nepredvidljivo (Švab, 2001:72).

Moderna družina igra pomembno **socializacijsko vlogo**, saj oblikuje avtonomne, racionalne posameznike z »občutkom moralne odgovornosti«. V zasebnosti in zgolj v družinski zasebnosti lahko produktivno učinkuje iracionalnost, produktivno zato, ker je nujna za vzpostavljanje in ohranjanje racionalnosti in individualizma kot dveh ključnih principov v delovanju politične javnosti in meščanske civilne družbe.

Med bistvene pogoje ohranjanja modernega značaja družine v postmodernosti ob hkratnem pojavljanju novih družbenih fenomenov uvrščamo *družinsko pluralizacijo* ter iz nje izhajajočo družbeno legitimnost tako imenovanih nasprotujočih si fenomenov ali soobstoj raznolikih razumevanj posameznih segmentov družinskega sveta.

Z družinsko številnostjo razumemo procese, kot so številnost življenjskih stilov in življenjskih potekov, spreminjanje družinskih vrednot ter diferenciacija znotraj družine. Številnost družinskih oblik pomeni soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitve posameznikov. Ta proces povezujemo s spremembami, kot so upad števila formalnih zakonskih zvez, večanje števila razvez in otrok, rojenih v izvenzakonskih zvezah in podobno. Poseben segment družinske številnosti je spreminjanje družinskih vrednot in simbolno spreminjanje življenjskega sveta družin. Zadnji segment družinske številnosti je diferenciacija znotraj družine, ki pomeni predvsem številnost posameznih družinskih vlog. Ta številnost pa ne velja za vse družinske vloge. Materinstvo, na primer, ostaja v svoji ontološki osnovi tipično moderna, za družino konstitutivna vloga, čeprav se deloma tudi pluralizira, vsaj v časovni diferenciaciji odločitve za materinstvo. Očetovstvo se pluralizira tako s številnostjo moških identitet kot z očetovsko nevpletenostjo v družinsko življenje; tipična postmoderna novost je družbeno legitimna neprisotnost očetovstva.

Družinska številnost proizvaja tudi tako imenovane nasprotujoče si fenomene, s čimer razumemo nov fenomen soobstoja različnih, nasprotujočih si predstav o družinskem življenju.

Prav ti fenomeni so tipična značilnost družinskega življenja v postmodernosti. Mednje bi lahko uvrstili:

- osvobajanje družine od bioloških determinant (odločitev za starševstvo ni več nujni pogoj za konstituiranje družine), heteroseksualnost ni edina možna seksualna usmerjenost v družinskem življenju (istospolne družine), hkratio intenziviranje pomena bioloških, še posebej reproduktivnih determinant (hiter razvoj reproduktivnih tehnologij, naraščanje pomena in zanimanja za umetne reproduktivne tehnologije, zaznavno intenziviranje pomena starševstva – hrepenenje po starševstvu);
- družbena promocija preloženega materinstva ob ohranjanju temeljnega strukturnega načela družine – materinstva skozi nocije obveznega materinstva;
- sočasen pojav novega vpletenega očetovstva in družbena legitimizacija očetovske neprisotnosti;
- soobstoj nasprotujočih si ideologij, povezanih z raznolikimi fenomeni (na primer ideologija novega očetovstva, ideologija neprisotnega očeta);
- legitimnost nuklearne družine kot modernega družinskega modela in ostalih družinskih oblik.

Značilnost moderne družine:

- personalizacija izbire partnerja,
- emocionalizacija odnosov med zakoncema ter med starši in otroki,
- zmanjševanje števila otrok,
- zvišana družinska poraba,
- poudarjanje življenja v prostem času in v okviru družine (Sieder, 1998:274).

Zdi se, da je ravno proces družinske številnosti tisti, ki omogoča ohranjanje družine kot totalnega družbenega fenomena oziroma njeno delovanje v smeri vzpostavljanja ravnovesja med individualizmom in skupnostjo. Družina v postmoderini družbi torej ne more imeti nepomembne vloge oziroma si ne more dovoliti, da bi propadla.

Če teza o družbeni funkcionalnosti moderne družine drži, potem lahko rečemo, da družinsko življenje v postmoderini (p)ostaja vedno bolj moderno. Družina je namreč postmoderna le toliko, kolikor v samih ontoloških temeljih ohranja moderna načela svojega delovanja. Družina ostaja v načelu moderna, saj se vedno bolj osredotoča okrog svojih, v temelju modernih funkcij (reproduktivne in terapevtske funkcije). Družinska številnost namreč ni

fenomen "sui generis", temveč ima zelo moderne temelje: predpogoj, ki jo omogoča, je tista prikrita moderna struktura, ki bi ji rekli družbena organizacija družine okoli materinstva. Materinstvo je šele tista konstanta, ki družbeno legitimiteto družinske številnosti v postmodernosti sploh omogoča. Je torej tista retardirana družinska vloga, tista družinska žrtev, ki je s tem, ko je ohranila moderno obliko, sploh omogočila transformacijo in adaptacijo družine pogojem postmodernosti (Švab, 2001:81-84).

Vendar je med družbenimi funkcijami družine v modernosti in postmodernosti ključna razlika: družinska številnost namreč dokazuje, da družina po svoji družinski funkcionalnosti sicer ostaja moderna, se pa od moderne družine razlikuje po načinih, na katere je družbeno funkcionalna. Družina namreč ostaja nesodobna institucija skozi mehanizem družinske številnosti, torej na drugačen način kot v modernosti, ko je za zagotavljanje družbene funkcionalnosti družine zadostoval zgolj en družbeno legitimen družinski model – nuklearna družina (Švab, 2001:85).

5 BREZPOSELNOST IN MLADI

Mladi iz ankete Mladina 2000, ki jo pripravlja fakulteta za družbene vede, ocenjujejo, da bodo začeli iskati redno zaposlitev okoli 22. leta. Takrat v povprečju slovenska mladina tudi konča izobraževanje. Zaposlitev, zatrjujejo na Zavodu za zaposlovanje Republike Slovenije (ZZRS), danes ni problem, če je le motivacija. Po njihovih statističnih podatkih je trenutno delež brezposelnih iskalcev prve zaposlitve dvajsetodstoten in je dokaj stalen. Mladi, ki imajo končano določeno stopnjo izobrazbe in dodatna znanja, ki so danes na trgu dela nepogrešljiva (tuji jeziki in računalniško znanje), ter motivacijo za delo, pri iskanju prve zaposlitve nimajo večjih težav.

Vključevanje oziroma izključevanje mladih iz zaposlovanja je uravnavano preko cenovnih signalov, ki jih določa trg, hkrati pa tudi institucionalno z različnimi zakonskimi in kolektivnimi predpisi.

Mnogi avtorji opozarjajo na različne dejavnike, ki »determinirajo« položaj mladih na trgu delovne sile. Tako, na primer, Garonna, Ryan in Richards (1991: 35) opozarjajo na dejstvo, da lahko procesi vključevanja mladih v zaposlovanje predstavljajo grožnjo interesom drugih soudeležencev, predvsem odraslim delavcem in delavskim sindikatom. Položaj mladih na trgu delovne sile pa je velikokrat odvisen tudi od ciljev delodajalcev.

Na Uradu za delo ocenjujejo, da iskalci prve zaposlitve pogosto naletijo na ovire, kar nedvomno vpliva na njihovo že tako manjšo samozavest pri vstopu na trg dela. Mladi opažajo, da delodajalci vse prevečkrat od njih zahtevajo znanje, ki ga zaradi pomanjkanja delovnih izkušenj ne morejo imeti. Srednja šola oziroma fakulteta daje predvsem teoretično podlago. Delodajalci si enostavno ne vzamejo dovolj časa za usposabljanje mladih, ampak želijo imeti na delovnem mestu že usposobljene kadre.

Bolj kot sama zaposlenost bode v oči predvsem brezposelnost mladih. V prvi vrsti je stopnja brezposelnosti odvisna od dotoka v brezposelnost in odtoka v zaposlenost ali v druga stanja.

Višje stopnje brezposelnosti se pojavljajo v večini držav. Za Slovenijo je značilno, da se stopnje brezposelnosti zelo razlikujejo glede na starostne skupine. Med mladimi je najbolj

prizadeta najmlajša starostna skupina od 15 do 19 let, v kateri stopnja brezposelnosti dosega kar 35,7%. Sledi starostna skupina od 20 do 24 let z 19,7% stopnjo brezposelnosti. Stopnja brezposelnih mladih od 24 do 29 let pa je že zelo blizu skupni stopnji brezposelnosti. Če gledamo skupaj mlade v starosti od 15 do 24 let, je stopnja brezposelnosti pri ženskah le malo višja od stopnje brezposelnosti pri moških, pri skupni stopnji brezposelnosti pa je slika ravno obratna.

Naraščajoči problem mladih na trgu delovne sile je delno odraz globoke krize in recesije, ki je v zadnjih letih značilna za veliko število držav. Posledica krize je zniževanje števila delovnih mest, uvajanje novih tehnologij, in podobno. Nenazadnje pa ne smemo prezreti, da mladim pogosto pripisujejo tudi osebnostno negativne lastnosti, kot so samovoljnost, manjša odgovornost, nestabilnost,... Hkrati pa moramo vedeti, da so mladi zelo prilagodljivi in relativno nezahtevni glede delovnega časa, plač in delovnih pogojev.

Tabela 5.1: Stopnje brezposelnosti po starostnih skupinah in spolu, 1994

starost	skupaj	moški	ženske
skupaj	9,0	9,5	8,4
15 – 19 let	(35,7)	((27,9))	(45,5)
20 – 24 let	19,7	20,0	19,3
25 – 29 let	10,9	13,0	(8,6)
15 – 24 let	22,2	21,2	23,4
25 – 49 let	7,6	8,5	6,6
25 in več	7,1	7,8	6,4

Oznake : ( ) - manj natančna ocena, (( )) – nenatančna ocena

Vir: Rezultati raziskovanj, Aktivno prebivalstvo Slovenija 94 – Evropa 92, Statistični urad Republike Slovenije, Republiški zavod za zaposlovanje, Št. 643, Ljubljana, 1995 v Ule (1996)

Med brezposelnimi mladimi je največ takih, ki imajo doseženo le I. stopnjo izobrazbe. Druga večja »koncentracija« brezposelnih se pojavlja med mladimi z doseženo V. stopnjo izobrazbe. Ena izmed glavnih značilnosti brezposelnih v Sloveniji je, da je v vseh starostnih razredih največ iskalcev zaposlitve brez poklica oziroma z zelo ozkim profilom izobrazbe (nekvalificirani in polkvalificirani delavci). Delež iskalcev zaposlitve z višjo in visoko izobrazbo je v vseh starostnih razredih glede na druge izobrazbene kategorije relativno majhen. Zaskrbljujoč pa je podatek, da se vsako leto približno četrtnina generacije mladih ne vključi v srednje šole oziroma iz njih izpade, ne da bi zaključila izobraževanje. Z vsakim

letom ne vključenosti v šole oziroma v delovne procese pa se bodo mladi vse bolj približevali izgubljenim generacijam, ki jih bo kasneje vse težje bodisi došolati bodisi zaposliti (Svetlik v Ule, 1996).

Ustvarjanje družine naj bi bilo med delodajalci nezaželeno. Problem, na katerega so opozorile tudi že študije o mladini (zanj bi morala poskrbeti država z bolj prijazno politiko do mladih družin), se pri iskanju zaposlitve pojavi tudi na področju diskriminacije mladih na pogovorih za delo. Delodajalci dobro poznajo prepoved diskriminacije glede spola, starosti, veroizpovedi, vendar mladi iz svojih izkušenj večkrat povedo, da so vprašanja na pogovorih za zaposlitev zelo osebna. Nanašajo se na partnerstvo, načrtovanje družine, starost otrok in porodništvo. Trg dela, kjer je povpraševanje večje od ponudbe, omogoča delodajalcem izbiro glede na svoja, čeprav nedovoljena, osebna merila. Posebno sporno je podpisovanje pogodb, s katerimi se ženske obvežejo, da v prihodnosti ne bodo zanosile. Mnoga mlada dekleta se bojijo, da bodo, v času odsotnosti zaradi rojstva otrok, izgubile tekmo v visoki konkurenčnosti na trgu dela.

Ne glede na to, kako visoka je stopnja brezposelnosti mladih, je vsekakor bolj zaskrbljujoče samo trajanje brezposelnosti, zlasti če gre za dolgotrajno brezposelnost. Prav dolgotrajno brezposelni so ena najbolj problematičnih kategorij na trgu delovne sile. Daljše trajanje brezposelnosti lahko vodi k upadanju same konkurenčnosti na trgu delovne sile, kot tudi k izgubi delovnih sposobnosti in možnosti.

Kako usodno lahko zaznamuje brezposelnost mlade, opozarjajo predvsem raziskave, ki primerjajo populacijo zaposlenih mladih s populacijo brezposelnih mladih. Študije kažejo predvsem na drugačno samopodobo in samospoštovanje ter drugačna stališča do sveta in življenja pri nezaposlenih mladih kot pri zaposlenih mladih. Usodno negativna posledica dalj časa trajajoče brezposelnosti mladih je, da se lahko sčasoma razvije socialno negativen odnos do dela. Raziskave kažejo, da tisti nezaposleni, ki jim delo ne pomeni kakšne posebne vrednote, doživljajo svoj položaj manj stresno. Tisti mladi, ki imajo delo za visoko vrednato, pa odsotnost z dela oziroma nezmožnost vstopiti v delo doživljajo močno psihično obremenjujoče. Negativen odnos do dela deluje kot neke vrste obrambni mehanizem pred prehudo psihično stisko nezaposlenih mladih (Ule, 2000:48-49).

6 ZAKLJUČEK

Mladina je fenomen dvajsetega stoletja. V tem stoletju se je mladina namreč formirala in se iz generacijske pretvorila v pomembno družbeno skupino. Je naravnost eksplodirala, očarala ter z mladostjo napolnila ves sodobni svet.

Odrastemo, ko smo psihično pripravljeni oziroma zreli za to. To je moto novega pogleda na družbeno resničnost, ki se ga držijo predvsem zagovorniki nove družbene demokratizacije. V sklop zrele osebnosti prištevamo visoko mero odgovornosti do sebe in drugih, pozitivno miselno naravnost ter pripravljenost posameznika na samostojno in dejavno usmerjanje svojega življenja.

Tradicionalne norme, ki so bile v preteklosti trdno načrtane (poroka, služba, otroci,...), izgubljajo moč, v ospredje pa vse bolj prihaja različnost in v okviru tega iskanje svoje lastne poti in samostojne izbire življenjskega sloga.

Ni več tako pomembno, ali je nekdo poročen ali ne, zaposlitev pa ne pomeni le osemurnega delavnika, temveč veliko mero samoiniciative ter iskanja raznovrstnih priložnosti, ki se ponujajo na trgu dela. Dinamičnost, skrb za zdravje in dober videz, zmožnost prilagoditve in sprejemljivost za vse novo - omenjeno danes velja tudi za vsa nadaljnja življenjska obdobja, ne le za mladost.

Danes mlade pri razvoju in preseganju družbene nezrelosti mladosti ter odvisnosti od paternalizma odraslih ovirata dva močna dejavnika. Prvi in hkrati najpomembnejši dejavnik je vse daljša ekonomska in socialno varstvena odvisnost od izvorne družine, pritiskov nezaposlenosti ter vse daljšega procesa izobraževanja. Drugi, pa vendar zato nič manj pomemben, pa je dejavnik odsotnosti avtonomnih vrstniških skupin in družbeno dejavnih mladinskih kultur, ki mladim ne dajejo specifične generacijske in subkulturne identitete ter samozavesti. Mladi so zato, medtem ko stojijo pred daljnosežnimi življenjskimi odločitvami, bolj kot v zadnjih desetletjih prepuščeni sami sebi in svojim »osebnim projektom«.

V različnih zgodovinskih obdobjih se je življenje družine močno spreminjalo. Hkrati z življenjskimi razmerami in sociokulturnimi premiki so se spreminjali tudi funkcija in sestava družine, medsebojne povezave in odnosi med družinskimi člani ter podoba vsakega družinskega lika posebej.

Ko gre za razmerja med starši in otroci, pa imamo v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami opraviti s posebnostjo, to je s podaljšanjem življenja pri starših. Torej, veliko odraslih mladih ljudi, starih **od 24 do 34 let**, živi v tako imenovani **LAT fazi** (*living apart together*), živijo hkrati skupaj in narazen od izvirne družine. Takih mladih ljudi je več kot 40 odstotkov, njihov delež pa še narašča. Slovenijo pri tem prekašajo le nekatere mediteranske države, denimo Španija, Italija, Portugalska in Grčija. Za mediteranske države je ta pojav pogost zaradi močne prisotnosti tradicije familiarizma, nekaj vzrokov pa bi lahko pripisali tudi socialnim politikam, ki so zaradi teh tradicij praviloma šibkejše. Bistveno pa je vprašanje, ali je podaljšano življenje s starši stvar izbire ali prisile. Za Slovenijo lahko rečemo, da gre bolj za strukturne prisile kot osebne izbire. To pomeni, da je podaljšano življenje s starši predvsem rezultat podaljšanega šolanja, težav v pridobivanju lastnih stanovanj ter težav pri vključevanju na trg dela.

Vprašalnice sem razdelila med 42 respondentov (vprašalnik je vseboval 17 vprašanj – glej priloga), ki še vedno živijo doma, oziroma dva anketirana med tednom ne živita doma, temveč v času študija v najemnem stanovanju, med vikendi pa se še vedno vračata domov, v varno »гнездо«. Istočasno so na vprašanja odgovarjali tudi starši anketiranih otrok, vprašalnik je vseboval 10 vprašanj. Pri reševanju vprašalnika ni želelo sodelovati 9 staršev, kar pa ni bistveno vplivalo na mojo raziskavo, saj sem vprašalnik za starše upoštevala zgolj kot primerjavo z rezultati odgovorov njihovih otrok. S to primerjavo sem želela prikazati primerjavo med dvema generacijama; kako je bilo nekoč in kako je danes.

Ugotovila sem, da večina mladih, tudi po 26. letu, še vedno živi doma. Vzroki za to pa naj bi bili vedno daljše izobraževanje, finančna nesposobnost mladih, dobri odnosi s starši in pa nenazadnje udobje in varnost, ki ga nudi dom. Vseeno pa so skoraj vsi anketirani izrazili željo, da bi med 25. in 35. letom želeli živeti sami v lastnem / najemnem stanovanju ali pa skupaj s partnerjem v lastnem / najemnem stanovanju. Za razliko od otrok, pa nihče od anketiranih staršev med 20. in 35. letom ni živel doma, temveč je 61% vprašanih staršev živelo s partnerjem v lastnem oziroma najemnem stanovanju, 15% jih je živelo samih v

lastnem oziroma najemnem stanovanju, 6% vprašanih je živel s partnerjem pri njihih starših, 18% pa jih je odgovorilo, da so živeli drugje (v hiši, študentskem domu, pri drugih sorodnikih, ...).

Posebnost odraščanja današnje mladine je ravno v tem, da postajajo podobni svojim staršem. Skupine mladih iz šestdesetih, sedemdesetih in tudi osemdesetih let so se socialno konstituirale v razliki do staršev, v zavračanju stališč, življenjskih opcij in podobno. Mladina devetdesetih pa je staršem podobna tako v stališčih kot tudi v vrednotah. Videti je, kot da je po desetletjih spopadov nastopil medgeneracijski mir.

Skozi pregled podatkov, ki sem jih dobila s pomočjo vprašalnikov, sem prišla do zaključka, da bi večina mladih želela živeti drugače kot mora. Kljub temu, da se dobro razumejo s starši, želijo iti na svoje, se osamosvojiti, biti svobodni in si oblikovati svoje lastno življenje. Vendar jim njihov mesečni zaslužek še ne dopušča vselitve v lastno ali najemno stanovanje. Današnja mladina živi drugače kot pa so živeli njihovi starši pri njihovi starosti. Bili so že samostojni, imeli so že svoje družine, za katere so morali tudi skrbeti. Tudi oni niso imeli vseh najboljših pogojev, tudi oni niso imeli tolikšnih mesečnih zaslužkov, da bi lahko živeli na veliki nogi. Velikokrat so živeli iz dneva v dan, niso niti vedeli, ali bodo imeli naslednji dan za kruh. Vendar jim je uspelo. Uspelo jim je ustvariti svoje družine in jih spraviti h kruhu.

Na koncu bi se rada zahvalila vsem, ki so mi pomagali pri izdelavi pričujoče diplomske naloge. V prvi vrsti gre zahvala mojemu mentorju izr.prof.dr. Vladu Miheljaku za njegov čas in za dragocene nasvete. Hvala pa tudi mojemu bratu Gregorju, mojim staršem ter prijateljem za moralno podporo in vzpodbudo.

Ne smem pa izpustiti tudi zahvale vsem tistim mladim in njihovim staršem, ki so izpolnili vprašalnike, saj mi brez njihovih odgovorov nikoli ne bi uspelo izdelati te naloge oziroma naloga ne bi imela oblike, kakršno ima sedaj.

Vsem še enkrat pristrčna hvala!

7 PRILOGA 1 - VPRAŠALNIK

7.1 VPRAŠALNIK (za otroke)

1. SPOL

1 - ženski   2 - moški

2. STAROST

1 – do 14 let

2 – od 15 do 18 let

3 – od 19 do 26 let

4 – 26 let in več

3. IZOBRAZBA

1 – končana osnovna šola

2 – končana poklicna šola

3 – končana srednja šola

3 – končana višja ali visoka šola

4 – končan magisterij, doktorat

4. KAKŠEN JE TVOJ TRENUTNI STATUS?

1 – dijak (inja), študent (ka)

2 – zaposlen (a)

3 – nezaposlen (a)

4 – dobivam socialno podporo

5. KJE ŽIVIŠ?

- 1 – tipično vaško okolje
- 2 – tipično predmestno okolje
- 3 – tipično mestno okolje

6. KAKŠEN JE TVOJ STAN?

- 1 – imam dekle / fanta
- 2 – samski (a), brez stalnega partnerskega odnosa
- 3 – poročen (a)

7. KATERO PREVOZNO SREDSTVO NAJPOGOSTEJE UPORABLJAŠ?

- 1 – avto
- 2 – motor
- 3 – kolo
- 4 – nimam prevoznega sredstva
- 5 – drugo

8. KJE TRENUTNO ŽIVIŠ?

- 1 – pri starših
- 2 – sam (a) v lastnem / najemnem stanovanju
- 3 – s partnerjem pri mojih / njegovih starših
- 4 – s partnerjem v lastnem / najemnem stanovanju
- 5 – drugo

9. Kako pogosto pomagaš pri gospodinjskih opravilih (pospravljanje, delo na vrtu, likanje, kuhanje), če živiš doma oziroma pri starših?

- 1 – vedno
- 2 – pogosto
- 3 – včasih
- 4 – redko
- 5 - nikoli

10. KOLIKO PRISPEVAŠ K DRUŽINSKEMU PRORAČUNU (če živiš pri starših)?

- 1 – od 0 do 10.000,00 SIT
- 2 – od 11.000,00 do 30.000,00 SIT
- 3 – od 31.000,00 do 50.000,00 SIT
- 4 – več kot 50.000,00 SIT
- 5 – nič
- 6 – brez odgovora

11. KAKŠEN JE TVOJ MESEČNI DOHODEK (pri tem upoštevaj zaslužek preko študentskega servisa, štipendijo, plačo, pokojnino,...)?

- 1 - nič
- 2 - manj kot 50.000,00 SIT
- 3 – od 50.000,00 do 100.000,00 SIT
- 4 – več kot 100.000,00 SIT

12. KOLIKO ZNAŠA TVOJA ŽEPNINA (če jo dobivaš od staršev)?

- 1 – 0 SIT
- 2 – od 0 do 10.000,00 SIT
- 3 – od 11.000,00 do 20.000,00 SIT
- 4 – več kot 21.000,00 SIT

13. V KATERIH SITUACIJAH PRIČAKUJEŠ POMOČ OD STARŠEV?

- 1 – pri reševanju stanovanjske stiske
- 2 – pri iskanju zaposlitve
- 3 – v finančni stiski
- 4 – pri varstvu otrok
- 5 – pri vodenju gospodinjstva

14. KJE BI SI ŽELEL (A) ŽIVETI V OBDOBJU OD 25. DO 35. LETA?

- 1 – pri starših
- 2 – sam (a) v lastnem / najemnem stanovanju
- 3 – s partnerjem pri mojih / njegovih starših
- 4 – s partnerjem v lastnem / najemnem stanovanju
- 5 – drugje

15. OBKROŽI TRDITEV, S KATERO SE NAJBOLJ STRINJAŠ (obkroži en odgovor).

Pri mojih starših še vedno živim, ker:

- (a) me je strah pred odgovornostjo in samostojnostjo
- (b) me še vedno finančno podpirajo
- (c) sem v dobrih odnosih s starši
- (d) sem navezan na moje starše
- (e) mi starši nudijo udobje
- (f) nisem finančno sposoben (a), da bi zaživel na svojem
- (g) skrbim za starše, starši me potrebujejo

16. V KAKŠNEM ODNOSU SI S STARŠI?

1 – odličnem (zelo smo povezani med seboj)

2 – dobrem

3 – v redu

4 – slabem

5 – nimam stika z njimi

17. OCENI SVOJE SPOŠTOVANJE DO STARŠEV OD 1 (ZELO NIZKO) DO 5 (ZELO VISOKO).

1
zelo nizko

2

3

4

5
zelo visoko

7.2 VPRAŠALNIK (za starše)

1. SPOL

1-ženski   2-moški

2. STAROST

1 – do 25 let

2 – od 25 do 30 let

3 – od 30 do 35 let

4 – 35 let ali več

3. IZOBRAZBA

1 – končana osnovna šola

2 – končana poklicna šola

3 – končana srednja šola

4 – končana višja ali visoka šola

5 – končan magisterij, doktorat

4. KJE STE ŽIVELI V OBDOBJU OD 20. DO 35. LETA?

1 – pri svojih starših

2 – sam (a) v lastnem / najemnem stanovanju

3 – s partnerjem pri njegovih / mojih starših

4 – s partnerjem v lastnem / najemnem stanovanju

5 - drugo

5. KJE STE ŽIVELI?

- 1 – tipično vaško okolje
- 2 – tipično predmestno okolje
- 3 – tipično mestno okolje

6. KJE STE SI ŽELELI ŽIVETI V OBDOBJU OD 20. DO 35. LETA?

- 1 – pri starših
- 2 – sam (a) v lastnem / najemnem stanovanju
- 3 – s partnerjem pri njegovih / mojih starših
- 4 – s partnerjem v lastnem / najemnem stanovanju
- 5 – drugo

7. V KATERIH SITUACIJAH STE PRIČAKOVALI POMOČ OD STARŠEV?

- 1 – pri reševanju stanovanjske stiske
- 2 – pri iskanju zaposlitve
- 3 – v finančni stiski
- 4 – pri varstvu otrok
- 5 – pri vodenju gospodinjstva
- 6 – drugo

8. Kako pogosto ste pomagali pri gospodinjskih opravilih (pospravljanje, delo na vrtu, likanje, kuhanje), če ste živeli doma oziroma pri starših?

- 1 – vedno
- 2 – pogosto
- 3 – včasih
- 4 – redko
- 5 – nikoli

9. V KAKŠNEM ODNOSU STE BILI / STE S STARŠI?

1 – odličnem (zelo smo (bili) povezani med seboj)

2 – dobrem

3 – v redu

4 – slabem

5 – nisem imel (a), nimam stika z njimi

10. OCENI SVOJE SPOŠTOVANJE DO STARŠEV OD 1 (ZELO NIZKO) DO 5 (ZELO VISOKO).

1
zelo nizko

2

3

4

5
zelo visoko

8 LITERATURA

1. ARIES, Phillipe (1991): OTROK IN DRUŽINSKO ŽIVLJENJE V STAREM REŽIMU. Studia Humanitatis.
2. ČAČINOVIČ – VOGRINČIČ, Gabi (1998): PSIHOLOGIJA DRUŽINE, Prispevek k razvidnosti družinske skupine. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
3. FENWICK, Elizabeth, dr. SMITH, Tony (1997): ADOLESCENCA. Priročnik preživetja za starše in mladostnike. Ljubljana.
4. GILLIS, John R. (1999): MLADINA IN ZGODOVINA. Tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes. Šentilj.
5. LORENČIČ, Mojca (2003): ENOSTARŠEVSKJE DRUŽINE NISO NEPOPOLNE DRUŽINE. Intervju : RENER Tanja (31.maj.2003), časopis Dnevnik.
6. MAKAROVIČ, Jan (1983): MLADI IZ PRETEKLOSTI V PRIHODNOST. Pogled na zgodovino človeštva z vidika odnosov med generacijami. Ljubljana.
7. RENER, Tanja (1996): PREDAH ZA ŠTUDENTSKO MLADINO – Mladina in družina. Zavod Republike Slovenije za šolstvo : Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana.
8. RENER, Tanja (2000): SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH. Ranljivost, mladi in zasebno okolje. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana, str. 93-94, 102-103.
9. SIEDER, Reinhard (1998): SOCIALNA ZGODOVINA DRUŽINE. Studia Humanitatis : ZRC, Ljubljana, str. 9-65, 67-117, 119-138, 139-201, 203-231, 233-266, 368-369.

10. ŠVAB, Alenka (2001): DRUŽINA: od modernosti k postmodernosti. Znanstveno in publicistično središče, str. 71-72, 81-85, Ljubljana.
11. TOMORI, Martina (1994): KNJIGA O DRUŽINI. EWO, Ljubljana.
12. TUŠAK Matej »in drugi« (2003): VLOGA DRUŽINE IN STARŠEV V ŠPORTU. str. 11-12.
13. ULE, Mirjana (2002): MLADINA 2000. Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, (Maribor). Ljubljana.
14. ULE, Mirjana (1988): MLADINA IN IDEOLOGIJA. Delavska enotnost (zbirka človek – družina – družba), Ljubljana.
15. ULE, Mirjana (1989): MLADINA – ZA MODERNIZACIJO SLOVENSKE DRUŽBE. Marksistični center CK ZKS, Ljubljana.
16. ULE, Mirjana, MIHELJAK Vlado (1995): PRI(E)HODNOST MLADINE. Državna Založba Slovenije: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana.
17. ULE, Mirjana »in drugi« (1996): PREDAH ZA ŠTUDENSKO MLADINO. Življenjski svet študentske mladine. Zavod Republike Slovenije : Urad Republike Slovenije za mladino, str. 76, 139-148, Ljubljana.
18. ULE, Mirjana (1996): MLADINA V DEVETDESETIH. Analiza stanja v Sloveniji. Znanstveno in publicistično središče : Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za mladino, str. 11, 12-15, 16-26, 50, Ljubljana.
19. ULE, Mirjana (1999): STOLETJE MLADINE. Spremna študija v publikaciji Mladina in zgodovina / John R. Gillis, Ljubljana.

20. ULE, Mirjana (2000): SOCIALNA RANLJIVOST MLADIH. Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino, str. 11, 17, 19, 22-23, 48-49, 62, 72, Ljubljana.
21. ULE, Mirjana (2000): SODOBNE IDENTITETE: v vrtincu diskurzov. Znanstveno in publicistično središče, str. 122 – 154, Ljubljana.
22. (1979), UVOD V SOCIOLOGIJO, Knjiga 2, OBLIKE ZDRUŽEVANJA IN KULTURE. Univerzum, urednik – avtor dodatnega besedila Peter Jambrek, Ljubljana.
23. ZOTLAR, Nataša (2003): »HOTEL MAMA DO TRIDESETIH, Pozno odraščanje Slovencev«. Priloga Dnevnika Orbita, št. 44, 15. julij, 2003.
24. Dr. ŽLEBNIK, Leon (1975): PSIHOLOGIJA OTROKA IN MLADOSTNIKA. III. Del. ADOLESCENCA – MLADOST. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
25. ŽMUC – TOMORI, Martina (1983): POT K ODRASLOSTI. Kaj je in kaj ni motnja v otrokovem duševnem razvoju.
26. ŽMUC – TOMORI, Martina (1989): KLIC PO OČETU. Druga izdaja.